

ΒΛΑ

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΓΑΛΛΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ παραφρασθεῖσα

ὑπο

ΣΤΕΦΑΝΟΥ Α. ΒΛΑΣΤΟΥ

ΑΘΗΝΑΝ

Handwritten initials: ΑΡ Τ

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΒΗΧΑΣ
ΒΟΟΡ. ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

ΕΝ ΜΑΣΣΑΛΙΑ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΚΑΪΕΡΟΥ ΚΑΙ Σακ:

Ἐν ὁδῷ Ἁγίου Φερδέου, 57

1874

7

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

AQ TB

Γνώσατε την αλήθειαν, και η αλήθεια
ελευθερώσει υμάς.

Η γενική ιστορία ἐστίν ἡ ιστορία τῆς ἐλευθερίας· ὁ δὲ κύκλος τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, καίτοι συχνά μεταβαλλόμενος, οὐχ ἤττον ἀείποτε ὑπέκει ὀρισμένοις νόμοις, καὶ τ' αὐτὰ αἷτια παράγουσι τ' αὐτὰ ἀποτελέσματα. Πρὸς δὲ τούτοις, ἡ ιστορία διδάσκει ὅτι τὰ ἔθνη ἀναγεννῶνται ἐκ τοῦ ἐλαχίστου σπέρματος ὡσάκις διατηρῶσι τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν γλῶσσαν, τὴν μνήμην τῶν παρελθόντων κατορθωμάτων καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἰδίως πίστιν, ἣτις μόνη ἀρκεῖ ὅπως γονιμοποιήσῃ τὰ πάντα. Οὐδόλως ἔθεν παραδεχόμεθα ὅτι τὰ ἔθνη ὑφίστανται τὸ πεπρωμένον αὐτοῖς, καὶ οὐ γεννῶσι τὴν τύχην αὐτῶν, — ὅτι ἀνωτέρα δύναμις ἄγει αὐτὰ ὅπου ἂν βούληται· τὸ εὐσεβὲς τοῦτο ἀξίωμα καθίσταται ἐκνευρίζουσα καὶ κακοήθης πίστις εἰς τὴν ἐμφαρ-

μένην, ἵδιότι πῶς δυνατόν ἐστὶ ν' ἀφεθῆ ὁ κόσμος εἰς τὴν ἄσφατον τυραννίαν τῆς τύχης; πῶς δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὸ ἀνθρώπινον γένος ὡς παίγνιον καὶ λείαν τυφλῶν περιστάσεων;

Δυστυχῶς ἢ καθ' ἡμᾶς γενεὰ ὀλοσχερῶς ἐπελάθετο τῶν τοιούτων κοινωνικῶν βάσεων, καὶ παρατηροῦμεν μάλιστα ἔν τε τῇ Γαλλίᾳ καὶ τῇ πατρίδι Ἑλλάδι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοιαύτην σπάνιν ἀνεξαρτήτων καὶ ἀκραιφνῶν χαρακτήρων, ἐχόντων τὴν συναίσθησιν τοῦ ἀληθοῦς καθήκοντος, καὶ θυσιάζοντων προθύμως τὴν φιλαυτίαν εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἀπερίσπαστον μέριμναν, ὥστε λυσιτελὲς ἐθεώρησα νὰ ἐπιχειρήσω τὴν παράφρασιν πονήματος ἑνός τῶν διασημοτέρων τῆς Ἰταλίας πολιτῶν, — τὸ περὶ τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ἀναμορφώσεως τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους πραγματευόμενον. Ὁμολογητέον δὲ ὅτι ἡ συναίσθησις τοῦ πατριωτισμοῦ, ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς ἠθικῆς ἐξέλιπον, ὡς μὴ ὄφελε, τὰς ἀνωτέρας τῆς κοινωνίας τάξεις· ὅθεν κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἰδίως ἐποχὴν συμβιβαστικῆς κριτικῆς, ἰδιοτελείας, φιλαρχίας, καὶ χαμερπῶν συνδυασμῶν, ἕκαστος ὀφείλει ἀνερευνᾶν τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀντιδρᾶν παντὶ τρόπῳ καὶ παντὶ σθένει κατὰ τόσον ὀλεθρίων ἀρχῶν.

Οἱ παλινφθοῦντες δύνανται ζητῆσαι παρηγορίαν τινα ἐν θεωρίᾳ ἀρκούντως κοινῇ καὶ τετριμμένη ἔν τῳ παρόντι αἰῶνι, — ὅτι αἱ ἀποστασίαι συνέπεια εἰσὶν ἐμβριθοῦς σκέψεως καὶ μεγαλονοίας, — ὅτι ἡ πολιτικὴ τιμὴ ἐστὶ χρίσις τῆς νεαρᾶς ἡλικίας, καὶ ὁ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρως εἰδός τι ἀσθενείας

κατὰ τὴν μεταβατικὴν ἡλικίαν, θεραπευομένης ἅμα ὡς ὠρι-
μάσωσιν αἱ φρένες. Ἴσως δύνανται οἱ παρόμοια φρονοῦντες γὰ
εὐρωσι τό σημεῖον τῆς αὐτῶν ὑπεροχῆς ἐν τῇ ἀστυαίᾳ ἥς
• συμμετέχει τό πλῆθος, καί ἤτις πάντοτε ἐθεωρήθη ὡς ὁ
ἔλεγχος τῆς ταπεινότητος καί τοῦ ἐξευτελισμοῦ· ἀλλ' ὅσαδή-
ποτε καί ἄν ὡσι τά δικαιολογήματα ἃ ἐφευρίσκουσιν ἵνα
φενακίζωσιν αὐτοί ἑαυτούς, θέλουσι μόνον ἐξελεγχθῆ ὑπό
τῆς ἰδίας φαυλότητος καί ὑπό τῆς ἐπιμαρτυρίας τῆς κατα-
σχύνης αὐτῶν. Ἐχω καὶ γὰρ τοὺς ἥρωας μου, τὰ εἰδωλά μου :
Καλοῦνται Θρησκεία καί Ἐλευθερία.

Ἐγραφον ἐν Ἐνίππ, μηνί Ἰουνίῳ.

Σ. Α. Β.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

Α⁽¹⁾

Ἡ Γαλλία ἀναντιρρόητως χρήζει ἠθικῆς ἀναμορφώσεως, ἐπειδὴ ἔθνος, ὅπερ κατὰ τὸ 1871, εἶδε μετ' ἀπαθοῦς καὶ ἀδιαφόρου ὄμματος τὸν διαμελισμὸν τοῦ ἐδάφους του, εὐθὺς δ' ἔπειτα κατήντησε ν' ἀνεχθῆ βανδαλικὰς πράξεις μεταβαλοῦσας τὴν ἀγνότητα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτευματος εἰς ὄργια τυφλῆς ἐκδικήσεως, μίσους καὶ κτηνώδους καταστροφῆς, — ἔθνος λαβὸν ὡς ἰνδαλμα τὴν λατρείαν τῆς ὕλης καὶ τὸν κορεσμὸν τῶν παθῶν, φαίνεται μοι ἐντελῶς ἀπολωλὸς, ἐκτὸς μόνον ἂν ἐκ συμφώνου γίνῃ ἕκτακτος καὶ γενικὴ ἀπόπειρα ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ὑψηλὴν σφαῖραν τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων, εἰς τὸ σέβας τοῦ ἰδεώδους, εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως! Τὴν ὠφελιμωτάτην ταύτην ὤθησιν, τὴν γενναίαν ταύτην ἀρχὴν, ὀφείλουσι νὰ δώσωσιν οἱ ἐκλεκτοὶ νόες τοῦ ἔθνους· τὸ χρέος τοῦτο ἀνήκει πρὸ πάντων εἰς τοὺς

(1) Τὸ πᾶνγμα τοῦτο ἐστὶ τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Μάτζινη (Giuseppe Mazzini), πειρατῶν τῆ 3 Μαρτίου 1872, ἤτοι 8 ἡμέρας πρὸ τῆς ἀποβιώσεώς του· ἐστὶ δὲ ἡ κριτικὴ συγγραμματος τοῦ E. Renan, ἐπιγραφομένου: *La Réforme Intellectuelle et Morale de la France*.

συγγραφεῖς τοὺς δυναμένους νὰ νοησωσι τὸ μέγεθος καὶ τὰ αἷτια τοῦ κακοῦ καὶ νὰ ἐφεύρωσι τα κατάλληλα φάρμακα πρὸς θεραπείαν, συνωδᾶ πρὸς τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν τοῦ τόπου καὶ τὴν σημερινὴν τάσιν τῆς Εὐρώπης. Ἀτυχῶς ἡ ἀκηδία, καὶ, οὕτως εἰπεῖν, ἡ ἀποχώρησις τῶν ἐξόχων συγγραφέων τῆς Γαλλίας κατήντησε γενικὴ κατ' αὐτὰ τὰ ἔτη, καὶ τοῦτο θετικὸν καὶ σπουδαιότατον σημεῖον παρακμῆς. Ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐνεργητικότητος, παράδοξόν ἐστὶ συνάμα καὶ λυπηρὸν τὸ νὰ βλέπη τις ἄνδρας οἰοί οἱ L. Blanc, Ed. Quinet, Schœlcher, Arago, Gambetta, καὶ πολλοὶ ἄλλοι, μένοντες ἀπαθεῖς θεατὰς τῆς Παρισιανῆς ἐπαναστάσεως, ἐνῶ διὰ τῆς ἐπιπόρῃς καὶ ἐπεμβάσεως αὐτῶν ἠδύναντο νὰ ὀδηγήσωσι πρὸς εὐγενέστερον σκοπὸν τὸν λαὸν ἔτι δὲ ἀμφιρῶρεπεις μεταξὺ ἔθνοςυνελεύσεως, ἧς οὐδόλως συμμερίζονται τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἀρχάς, καὶ κινήματος ὅπερ, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἀνικάνων καὶ ἐλειειῶν ὕλιστῶν, δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ λήξῃ οἰκτρῶς, ὡς καὶ ἐγένετο. Ἐν τῇ διανοητικῇ σφαίρᾳ οἱ ὑψηλότεροι νόες μένουσιν ἄφωνοι καὶ ἀπηυθηκότες, ὡς ὁ Guizot, ἢ ἐπιμένουσιν ἐναντίον πάντων ἐπαινοῦντες τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν παντοδυναμίαν τῆς Γαλλίας, ὡς ὁ V. Hugo· ἄλλοι δὲ ζητοῦσι τὴν θεραπείαν τῶν παρόντων δεινῶν εἰς τὴν παλινόρθωσιν τοῦ παρελθόντος, ὡς ὁ Renan· ἐν τούτοις, οὐδεὶς ἔχει τὸ θάρρος νὰ κηρύξῃ δημοσίᾳ τὰ πλημμελήματα καὶ τὰς πλάνας, — αἷτια τῆς ἐνεστῶσης καταστάσεως, — οὐδεὶς τολμᾷ, οὐχὶ ἐπὶ φατριαστικῷ σκοπῷ, ἀλλ' ἐλπίζων ἐπὶ αἰσιωτέρῳ μέλλοντι, νὰ διδάξῃ καὶ ἐνδείξῃ εἰς τὸν Γαλλικὸν λαὸν ὅτι ἐν τῇ λήθῃ παρελθόντος πολλὰκις ἐνδόξου ἀλλὰ συχνότερον μιαιροῦ, θέλει εὑρεῖν νέαν ἰσχὺν καὶ εὐκλειαν. — Τοιοῦτο θάρρος ἔσχεν ὁ Δάντης, αὐτὴν τὴν ὑπηρεσίαν παρέσχε τῇ πατρίδι αὐτοῦ

Ιταλία. — Ἡ φυσικὴ καὶ ἀπανταχοῦ παραδεδεγμένη συνήθεια, πρὸ πάντων δ' ἐν Γαλλίᾳ, τοῦ ζητεῖν πάντοτε ἐν ταῖς δυσπραγίαις ὡς ἀποπομπᾶν τράγον ἄτομόντι ἢ ὁμάδα ἄτόμων ἔν' ἀποκαταστηθῶσιν ὑπέυθυνα τῶν πταισμάτων καὶ τῶν δυστυχιῶν ὀλοκλήρου ἔθνους, ἀληθῶς ἐστὶν οἰκτροτάτη, διότι ὠθεῖ τὸ ἔθνος πρὸς τὴν κολακείαν καὶ τὴν ἀδράνειαν.

— Ὁ Ναπολέων, καὶ μετέπειτα ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ, — ἔλεινῃ τοῦ πρώτου παρφῶδα, — τὸ τυφλὸν σέβας πρὸς παρελθὸν ἐντελῶς τετελεσμένον τῶν ὁπαδῶν τῶν Βουρβόνων, ἢ ἀμβλυωπία καὶ ὁ ἐγωϊσμός τοῦ Λοδοβίκου Φιλίππου, ταῦτά εἰσι συμβεβηκότα εἴτε χυδαῖα εἴτε ἡρωϊκὰ ἐν τῇ Γαλλικῇ ἱστορίᾳ, καὶ οὐχ εἰσὶν αἴτια ἀλλ' ἀποτελέσματα· ὅθεν ἐπιχειρῶ νὰ μετριάσω τ' ἀμαρτήματα τῶν ἀτόμων, οὔτε νὰ ἐλαττώσω τὴν μεγίστην καὶ τρομερὰν εὐθύνην ἐκείνων, οὔτινες πρὸς ἴδιον ὄφελος καρποῦνται τὰ πάθη καὶ τὰς κακίας ὀλοκλήρου λαοῦ. ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ εὐρίσκεται βαθυτέρα, καὶ ὁ πειρασμὸς εἰσέρχεται διὰ ῥήγματος ἤδη ἐτοίμου. Ὅτε ἔθνος ἀλλάσσει βασιλεῖα ἢ πολιτεύμα καθ' ἑκάστην δεκαπενταετίαν ἢ εἰκοσαετίαν, ἀλληλοδιαδόχως ἀπὸ 80. ἐτῶν, ὅτε μὲν βαδίζον βήματα πρὸς τὰ πρόσω, ὅτε δὲ δοκιμάζον μεγίστας καταπτώσεις χωρὶς νὰ δύνηται νὰ ἐξέλθῃ αὐτοῦ τοῦ ὀλεθριωτάτου κύκλου, αἰετοτε ἐπαζητοῦν τὴν πρόοδον, οὐχ ἤττον δὲ ἀνίκανον νὰ προσδεύσῃ καὶ βῆμα, τοῦτο τρανῶς δεικνύει ὅτι τὸ κακὸν ἤγγισε τὰς ζωτικὰς αὐτοῦ δυνάμεις· ἀνάγκη πᾶσα ἔθεν νὰ ἐξιχνιάσῃ τις ὁποῖον τοῦτο ἐστὶ, νὰ τὸ ὀρίσῃ, νὰ τὸ προσβάλῃ πρόβριζα ἄνευ δισταγμοῦ, καὶ ἄνευ κρυφινολίας, πλὴν οὐδεμίαν δυστυχῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπόπειραν ἢ Γαλλία μέχρι τοῦδε ἐπεχείρησε.

Δύω μέχρι σήμερον ἐσφαλμένα ἰδέαι ἐμποδίζουσι, καὶ

ἀπεπλάνησαν τῆς προόδου τό Δημοκρατικόν κίνημα ἐν τῇ Γαλλίᾳ καὶ τῇ Εὐρώπῃ : α' — ἡ κοινὴ γνώμη, ὅτι ἡ ἀπαρχὴ τοῦ γενικοῦ πολιτισμοῦ ἐστὶν ἡ ἀπαλλοτριώτος ἀποστολὴ τῆς Γαλλίας, — καὶ β' ἡ τυφλῶς παραδεδεγμένη γνώμη ὑπὸ τοῦ Δημοκρατικοῦ κόμματος ἐν Γαλλίᾳ, ὅτι ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1789 ἤρξατο νέας ἐποχῆς, καὶ ὅτι οὐδὲν ἄλλο λείπεται εἰμὴ νὰ ἐφαρμοσθῶσι πρακτικῶς αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ παραδόσεις τῆς ἐπαναστάσεως· Ἡ δευτέρα αὕτη ἰδέα κυρίως ἐξηγεῖ τὴν ἐνεστῶσαν κατάστασιν τῆς Γαλλίας, καὶ αὐτὴν θέλομεν σπουδάσειν.

Ἡ κυριώτερα πολιτικὴ θεωρία αὐτῆς τῆς ἐπαναστάσεώς ἐστὶν ἡ θεωρία τῶν δικαιωμάτων· τὸ ἠθικὸν δόγμα, ἐξ οὗ πηγάζει αὕτη, ἐστὶν ὁ ὕλισμός, ὅστις ὤρισε τὸν βίον ὡς ἰχνηλασίαν τῆς εὐδαιμονίας· ἡ δοξασία αὕτη προῦκάλεσε τὴν ὑπερίσχυσιν τοῦ ἐγὼ, καὶ ἡ ἀπόρροια αὐτῆς τῆς θεωρίας καθιέρωσε τὴν προτίμησιν τῶν συμφερόντων, ἀδιάφορον ἐὰν ἐφώτισαν διὰ ζωηρῶν ἀκτίνων τὴν ὁδὸν τοῦ μέλλοντος ἄνδρες ἀποθανόντες προφῆται ἢ μάρτυρες ἄλλων ἰδεῶν, ἄλλων ἀρχῶν· — ἡ βᾶσις τῆς μεγάλης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τοιαύτη ἐστίν.

Ἡ Γαλλία ἰδιοποιήθη τὰς ἰδέας ταύτας ἅς ποσῶς δὲν μετέβαλεν, ὅτε ὁ δεσποτισμὸς διεδέχθη τὴν βίαν καὶ τὰς ὀχλοκρατικὰς ταραχὰς, προσέτι οὐδὲν ἔπραξεν ἵνα φέρῃ μεταρρυθμισίαν τινα μεθ' ἧς τελευταῖον ὑπέστη καταστροφὰς· αἱ συνέπειαι πρόδηλοι δι' ὄντινα μικρὸν γινώσκει τὴν λογικὴν τῆς ἱστορίας· τὰ δικαιώματα ἀτόμων ἢ κοινωνικῶν τάξεων ὁσάκις δὲν ἐξαγνίζονται διὰ παραχωρήσεων καὶ θυσιῶν, οὐδὲ συγκερῶνται ὑπὸ τῆς κοινῆς πίστεως εἰς ἠθικὸν τινα νόμον, θᾶπτον ἢ βράδιον εὐρεθήσονται εἰς σύγκρουσιν, καὶ ἅμα ὡς

ἀναφανῶσιν ἀπαιτήσεις ἐναντίαι, μεσολαβήσουσι τα πάθη καὶ τό μῖσος· ἡ ἔλλειψις ἠθικοῦ νόμου ἀνωτέρου τῶν δικαιοματίων, καὶ εἰς ὃν ἄπικντες νὰ ὑποτάσσωνται ἐπικαλούμενοι αὐτόν, καταντᾶ νὰ φέρῃ ἀνεπαισθήτως τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν παραδοχὴν τῶν πεπραγμένων.

Ἡ ἐπιτυχία τότε ἀποκαθίσταται τὸ σύμβολον καὶ τὸ σημεῖον τῆς νομιμότητος· μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ λατρεία τοῦ καθεστῶτος ἐξοστρακίζει τὴν λατρείαν τοῦ ἀπολύτως ἀληθοῦς, καὶ ἡ τάσις αὕτη τοῦ πνεύματος ἀπολήγει εἰς τὴν προσκύνησιν τῆς δυνάμεως· κατὰ συνέπειαν ἐπιδιώκουσι τὴν δύναμιν καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ ἐπικαλούμενοι τὰ ἱερὰ ὀνόματα τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης· τὴν ἐπιδιώκουσι δὲ ὡς τὸ καταλλήλοτερον μέσον ἐπιτυχίας : Ἡ ὑπεράσπισις τῆς ἐλευθερίας μεταχειρίζεται τὰ ὄπλα τῆς τυραννίας· ἡ ἐπανάστασις ἀντιπροσωπεύεται ὑπ' ἐνὸς Saint-Just καὶ Robespierre, καὶ ὁ τρόμος, γινόμενον σύστημα κυβερνήσεως, ἐγέρεται ὡς ἱερὰ ἀποστολή!

Ὅτε ἡ ἐπανάστασις, ἐκνευρισμένη ὑπ' αὐτῶν τῶν κατὰ χρήσεών της, τέλος ἐπνίγη ὑπὸ ῥαδιούργου καὶ τυχηροῦ στρατηγοῦ, νέα τάξις πραγμάτων ἀντικατέστησεν αὐτήν· ἀλλ' οἱ λαοί, ἀνατραφέντες ἐν τοιαύταις πολιτικαῖς δοξασίαις, ἔμειναν ἔτι πιστοὶ αὐταῖς καὶ μετὰ τὸν νέον διοργανισμὸν· ἡ δύναμις ἐγένετο διοικητικὴ συγκέντρωσις, ὁ πολιτικὸς βίος κατήντησε μονοπώλιον τοῦ κράτους, καὶ ὅστις ἐτόλμησε νὰ ταράξῃ τὴν κοινὴν νάρκην, ἀνηλεῶς ἐτιμωρήθη· τότε ὁ ἐγωϊσμὸς βαθύτερον παρεισέφρυσεν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ συνεπέλα τοῦ ψευδοῦς ὀρισμοῦ τοῦ βίου, καθ' ὃν ὁ σκοπὸς αὐτοῦ ἐστὶν ἡ ζήτησις τῆς εὐδαιμονίας. αἱ εὐγενεῖς προτροπαί, αἵτινες ἐν τῇ ζωηρότητι τῆς ἡλικίας ἢ ἐν τῇ ἀκραυφειῇ

κινήσει ἐπαναστάσεως, προὔκαλουν τὴν ζήτησιν τῆς γενικῆς εὐτυχίας, τῆς ἁρμονίας μεταξύ τῶν ἰδιωτικῶν συμφερόντων καὶ τῶν τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος, αἱ ὠθήσεις αὐται κατεπνίγησαν, ἐκλείψαντος τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς πίστεως, ὑπὸ τῶν ψυχρῶν λογισμῶν τῆς ἡλικίας ἢ τῆς ὑπάρξεως τῶν καθεστῶτων. Ὅσοι δ' ἐπέτυχον ἀδελφίζοντες διὰ τινα χρόνον σὺν τῷ λαῷ, ἀφοῦ κατάρθωσαν ὅ,τι ἐπεθύμουν, — ἐπιλήσμονες τῶν ὑποσχέσεων, τῶν υποχρεώσεων καὶ τῶν κοινῶν συνθηκῶν, — εὐχαριστοῦνται ἀπολαύοντες τῶν κεκτημένων δικαιωμάτων, καὶ ἀφίγοντες πάλιν τὸν ὄχλον ζητοῦντα νὰ κερδήσῃ ἄλλα διὰ παντοίων τρόπων· τὰ ὑλικά ὅθεν συμφέροντα καταντῶσι τὸ μόνον μέτρον πάντος· πλοῦτος δὲ καὶ δύναμις ἐνώπιον τοῦ ὄχλου σήμερόν εἰσι συνώνυμα τοῦ μεγαλείου. — Ἡ ἔθνικὴ πολιτικὴ οὐκ ἔστιν ἡ πολιτικὴ ὑποψίας, φθόνου καὶ διαζεύξεως μεταξύ τῶν πασχόντων καὶ τῶν ἀπολαύοντων τῶν ἀγαθῶν, μεταξύ τῶν χαιρόντων πλήρη ἐλευθερίαν καὶ ἐκείνων δι' οὓς ἡ ἐλευθερία ἐστὶ λέξις κενὴ σημασίας. Καθόσον ἀφορᾷ τὴν διεθνῆ πολιτικὴν, λησμονεῖ πάντα κανόνα δικαιοσύνης, πᾶν αἴσθημα δικαίου· ἐστὶ πολιτικὴ ἐγωϊσμοῦ καὶ ἐπαναστάσεως, ἄλλοτε μὲν ταπεινουμένη, ἄλλοτε δὲ θηρεύουσα τὴν δόξαν πρὸς ζημίαν ἄλλου· τὰ σοφίσματα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ συστήματος ἐξευγενίζουσι τὰ ἀμαρτήματα καὶ τὰ ἐγκλήματα, διδάσκουσι τὴν ἀδιαφορίαν ἢ τὴν ἀπαθῆ θεώρησιν, τὴν λατρείαν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐν ταῖς τέχναις, τὴν τυφλὴν ὑπακοὴν ἢ τὴν ἀγρίαν ἀποστασίαν· ἐν τῇ πολιτικῇ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ προβλήματος τῆς οἰκονομικωτέρας παραγωγῆς ἀντὶ τοῦ ἀνθρωπίνου προβλήματος· ἡ τιμωρία ἐπιτετατῆται τῷ ἐγκλήματι μᾶλλον ἢ ἥττον ταχεῖα, μᾶλλον ἢ ἥττον αὐστηρὰ, πλὴν πάντοτε ἀδυσώ-

πητος καὶ ἀνέκφευκτος. — Ἴδου ὅποια ἡ κατάστασις εἰς ἣν ὑπέπεσεν ἡ Γαλλία ἔνεκα τῆς παραδεδεγμένης θεωρίας τῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς εὐζωΐας ὡς σκοποῦ τοῦ βίου. Ὁ καθαρμός, ἤδη ἀρξάμενος, μὴ δυνάμενος νὰ διαβρῆξῃ τὸν ἀδιέξοδον κύκλον τοῦ παρόντος καὶ νὰ προοδεύσῃ εἰς τὰς νέας τρίβους τοῦ μέλλοντος, νῦν εὐρίσκεται ἐν δευτέρᾳ φάσει πολλῶ σπουδαιότερα· θέλει δ' ἔτι μᾶλλον χειροτερεύσειν ἐὰν οἱ μεγάλοι τῆς Γαλλίας νόες, οἱ ἐμπνεόμενοι ὑπὸ ἀτρομῆτου καὶ ἀκραίφνουῦ πατριωτισμοῦ, μὴ ἀποφασίσωσιν ἐκ συμφώνου νὰ εἰπῶσιν εἰλικρινῶς καὶ καθαρῶς ὅλην τὴν ἀλήθειαν εἰς τοὺς συμπατριώτας αὐτῶν, ἐπειδὴ αὕτη, λεγομένη ὑπὸ ξένου, προκαλεῖ τὴν ἀντίστασιν, ἐρεθίζουσα τὴν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν, ἣτις ἐπιζῆ τῆς καταστροφῆς.

Ἄντὶ νὰ χωρίζωνται οἱ συγγραφεῖς ἀπὸ τοῦ λαοῦ, ὅπερ πολλάκις πράττουσιν οἱ Renan, Montégut, καὶ ἄλλοι, ὤφειλον ἅπαντες οἱ Γάλλοι, οἱ ἔχοντες ἐπιρροήν καὶ ἀληθῆ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην, νὰ ἐνωθῶσι πρὸς τὴν ἐνδελεχῆ διάδοσιν τῆς ἀληθείας. Ἴδου ὅμως ὅποια ἐστὶν ἡ ἀλήθεια : ἡ θεωρία τῶν δικαιωμάτων ἐνδέχεται μὲν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν καταστροφὴν πολιτεύματος πολιτικοῦ εἴτε τυραννικοῦ εἴτε ἐν παρακμῇ, ἀδυνατεῖ ὅμως νὰ συστήσῃ ἐπὶ ἐδραίων βάσεων νέαν κοινωνίαν· τὸ δόγμα τῆς κυριαρχίας τοῦ ἐγὼ οὐδὲν ἄλλο ἰδρύει ἢ τὸν δεσποτισμὸν ἢ τὴν ἀναρχίαν· ἡ ἐλευθερία ἐστὶ τὸ μέσον δι' οὗ φθάνομεν εἰς τὸ ἀγαθόν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὁ σκοπὸς· ἡ ἰσότης ἐν τῇ ἀληθεῖ σημασίᾳ τῆς λέξεως ἐστὶν ἀνόητος ἄρνησις τῶν νόμων τῆς φύσεως, καὶ ἂν ἐφικτὴ ἦτον ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς, ἤθελεν ἄγειν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐντελῆ ἀπάθειαν· τὸ μυστήριον ἁρμονικῶς κοινωνικοῦ συστήματος δὲν δύναται νὰ πηγάσῃ οὔτε ἐκ τῆς βουλήσεως ἐνὸς ἀτόμου,

οὔτε ἐκ τῆς ψήφου ὀλιγαρχικοῦ σώματος εἶτε ἅπαντος τοῦ λαοῦ, ἔκτος ἐὰν ἡ ψήφος στηρίζηται ἐπὶ τῇ προγενεστέρᾳ παραδοχῇ ἠθικῆς τινός βάσεως, — συναδόσης πρὸς τὰς θρησκευτικὰς καὶ ἱστορικὰς παραδόσεις τοῦ ἔθνους, καὶ συγχωνεούσης αὐτὰς τῇ συναισθήσει τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως, ὅπως οὕτω, τρόπον τινὰ, γένηται ἡ ψυχὴ μιᾶς ἐποχῆς. Ὁ λαὸς οὐκ ἔστιν ἰδεῶδες πλάσμα, ἐστὶ τό σύνολον τῶν ἀτόμων καὶ τῶν τάξεων συνηνωμένων πρὸς σχηματισμὸν ἔθνους, ἀλλ' ἐμπνεομένων ὑπὸ τῆς αὐτῆς θρησκείας, πιστῶν εἰς κοινὰς συναλλαγὰς, καὶ ἐπιδιωκόντων ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν· ὁ δὲ σκοπὸς οὗτος ἐστὶν ὁ ἀληθῆς κυρίαρχος.

Ἡ ἐπανάστασις θεωρεῖται ἱερὰ καὶ δικαία ὅταν προκαλεῖται ἐν ὀνόματι τῆς προόδου, καὶ ὅταν δύνηται νὰ ἐπιφέρει μεταρρυθμίσεις ἠθικὰς, νοητικὰς καὶ ὑλικὰς δι' ἅπαν τὸ ἔθνος· αἱ ἐνεργούμεναι ἐπαναστάσεις ὑπὲρ τῆς ἀποκλειστικῆς ὑπεροχῆς μιᾶς μόνης μερίδος τοῦ ἔθνους ἐπὶ τῶν λοιπῶν οὐκ ἔστιν ἄλλο εἰμὴ ἀνταρσία πάντοτε ἐπικίνδυνος καὶ ἄκαρπος.

Πᾶσα ἀληθῆς ἐπανάστασις πρέπει ἐν πρώτοις νὰ προτείνῃ νέον πρόβλημα τελειότερας ἐκπαιδεύσεως πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ παλαιοῦ· πᾶσα ὄντως ἐθνικὴ κυβέρνησις ἐστὶν ὁ νοῦς, τὸ γνήσιον αἶσθημα τοῦ λαοῦ, προσπαθοῦσα νὰ εἰσαγάγῃ ἐν τῇ πράξει αὐτὴν τὴν νέαν ἀρχὴν ἐκπαιδεύσεως· Πρόκειται νὰ διοργανωθῇ τοιουτοτρόπως ἡ πολιτεία, ὥστε νὰ ᾗ συνάμα ὑπεύθυνος καὶ ἱκανὴ νὰ διερμηνεύῃ πιστῶς τὰς ἀρχὰς ταύτας, χωρὶς νὰ ἔχῃ συμφέρον ἢ δύναμιν νὰ διαφθερῇ αὐτὰς. πᾶσαι αἱ περὶ πολιτείας θεωρίαι αἱ στηριζόμεναι ἐπὶ δυσπιστίᾳ, ὑποψίαις, ἀντιστάσει καὶ ἀνταγωνισμῷ μεταξύ κυβερνώντων καὶ κυβερνωμένων, χαρακτηρίζουσι τὰς μεταβατικὰς περιόδους· ἐστὶν εὐγενὴς καὶ πρόσκαιρος διαμαρτύρησις κατ' ἐκρῆθμον

καὶ συστηματικῆς καταστάσεως, ἀλλ' ἀδυνατοῦσι νὰ παρά-
σχωσι μόνιμόν τι καὶ νὰ ὠθήσωσι τὸ ἔθνος πρὸς τὰ κρείττω
σπουδαίως καὶ ἐνεργῶς.

Ἡ ἀρχὴ ἱερά ἐστὶν οὐχὶ ὅταν τυγχάνῃ οὔσα πτώμα νεκρᾶς
ἀρχῆς ἢ ψεῦδος, ἀλλ' ὅταν μετέχη τῆς ἰσχύος, καὶ τῆς
ἀναγκαίας ἰκανότητος πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς ταύτης,
τοὔτεστι τοῦ ἀντιπροσωπεύειν καὶ ἀναπτύσειν τὰ ἠθικὰ
στοιχεῖα τῆς ἐποχῆς. Τὸ αἰώνιον τῆς ἀνθρωπότητος πρόβλημα
ἐστὶν οὐχὶ τὸ καταστρέφειν τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ τὸ ἀντικα-
θιστάναι τὴν νόμιμον ἐξουσίαν ἀντὶ τῆς κιβδήλου· οὐδὲν
ἀνατρέπεται, οὐδὲν δημιουργεῖται, ἀλλὰ τὸ πᾶν μεταβάλλε-
ται ἀναλόγως τῆς ἠθικῆς καὶ νοητικῆς ἡμῶν ἀναπτύξεως εἰς
ἣν ἐφθάσαμεν ἢ δυνάμεθα νὰ φθάσωμεν.

Ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ οἰκογένεια, ἡ κοινωνία, ἡ ἐλευθερία, ἡ
κτῆσις, ἡ θρησκεία εἰσὶν αἰώνια στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπίνης
φύσεως, ὅθεν δὲν πρέπει τις νὰ τὰ διαχωρίζῃ· ἐκάστη ὅμως
ἐποχὴ κέκτηται τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθήκον νὰ μεταποιῇ τὴν
ἀνάπτυξιν αὐτῶν, ἀναλόγως τοῦ πνεύματος τοῦ αἰῶνος, τῶν
προόδων τῆς ἐπιστήμης, τῶν νέων νόμων τῶν κοινωνικῶν
καὶ διεθνῶν σχέσεων, κλπ., διὸ ἡ δημοκρατία, ὑπ' αὐτῶν τῶν
ἰδεῶν ἐμφορομένη, ὀφείλει ν' ἀποταχθῇ τοῦ συστήματος τῶν
ἀρνήσεων. Κατάλληλοι καὶ λυσιτελεῖς ὅτε ἐπρόκειτο νὰ
διὰρρηχθῇ ἡ ἄλυσις, ἡ συνδέουσα τὴν ἀνθρωπότητα μετὰ τοῦ
παρελθόντος, ἐπιβλαβεῖς καθίστανται σήμερον ὅτε πολемоῦμεν
ἵνα κατακτήσωμεν τὸ μέλλον. — Ἐὰν ἡ δημοκρατία δὲν
ἐγκαταλείψῃ αὐτὴν τὴν ὁδόν, καταδικάζει αὐτὴ εἰς
θάνατον, — ὡς πᾶσα ἀντιτυπία, — ἐν ἀναρχίᾳ καὶ ἀνικα-
νότητι. — Ὁ βίος ἡμῶν οὐκ ἐστὶ πρὸς ζήτησιν τῆς εὐδαιμο-
νίας, — εὐδαιμονίας ἀδυνάτου καὶ ἀνυπάρκτου ἐν τῷ κόσμῳ

τούτω· — ὁ βίος ἐδόθη ὡς ἀποστολή, ἄλλως, οὔτε ἀξίαν οὔτε ἔννοιαν ἔχει· ὁ βίος δὲν ἀνήκει ἡμῖν, ἀνήκει τῷ θεῷ, διὸ ἔχει προορισμὸν καὶ νόμον· τὸ ἀνακαλύψαι τὸν νόμον τοῦτον, εὑρεῖν τὸν προορισμὸν καὶ συνεπῶς ἐφαρμόσαι τὰς διανοίας καὶ τὰς πράξεις ἡμῶν, τοιοῦτό ἐστὶ τὸ ἡμέτερον ἔργον. — Πρῶτον πρέπει νὰ προηγήται ἡ ἱερά ῥήτρα τοῦ καθήκοντος· ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἄλλο φυσικὸν δικαίωμα εἰμῆ νὰ « προ- « σπαθῆ ἔν' ἀπαλλαγῇ παντὸς κωλύματος, ὅπως ἐλευθέρως « ἐκπληροῖ πάντα τὰ καθήκοντα. » — Πάντα τα λοιπὰ δικαίωματα ἀπόρροια εἰσι τῶν ἡμετέρων πράξεων καὶ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος· ἡ ὕλική κτῆσις, ὡς καὶ ἡ νοητικὴ, εἰσι μέσα ἐπιτεύξεως, ὄργανον δι' οὗ ἐκτελοῦμεν τὸν ἡμέτερον σκοπὸν, τὸν ἡμέτερον προορισμὸν· εἰσὶ δὲ σεβασταὶ μόνον ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἐὰν τὰς θεωρῶμεν ὡς προορισμὸν τοῦ ἡμετέρου βίου, ἴσως κατορθώσωμεν νὰ μεταφέρωμεν τὸν ἐγωϊσμὸν ἀπὸ μιᾶς κοινωνικῆς τάξεως εἰς ἄλλην, οὐδέποτε ὅμως θέλομεν κατορθώσῃν ὅπως ὁ ἐγωϊσμός θυσιασθῆ ὑπὲρ τοῦ κοινῆ καλοῦ, οἷοςδὴποτε καὶ ἂν ᾖ ὁ νόμος, οἷοςδὴποτε καὶ ἂν ᾖ ὁ ἡμέτερος προορισμός, — καὶ ἀπὸ ἐποχῆς εἰς ἐποχὴν ἀποκαλύπτεται ἡμῖν ἐναργέστερον, ὅτι οὐκ ἐστὶ δυνατόν νὰ προοδεύσωμεν οὔτε εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ πρώτου, οὔτε εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ δευτέρου χωρὶς νὰ μεταχειρισθῶμεν ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς ἀνθρωπότητος· ὅθεν ἡ στενὴ κοινωνία καὶ ἔγνωσις μετὰ τῶν ὁμοίων ἐστὶν ἔν τῶν πρωτίστων καθήκοντων ἡμῶν· ἕκαστος ζῆ οὐχὶ δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ δι' ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ βαδίσωμεν ἀτομικῶς οὐδὲ βῆμα πρὸς τὰ πρόσω ἄνευ τῆς γενικῆς προόδου. Ἡ ὑπερτάτη τῶν ἀρετῶν ἐστὶν ἡ θυσία καὶ ἡ αὐταπάρνησις, καὶ συνίσταται εἰς τὸ σκέπτεσθαι, τὸ ἐνεργεῖν,

καὶ ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, τὸ ὑπομένειν οὐχὶ δι' ἡμᾶς αὐτοὺς, ἀλλὰ χάριν ἄλλων, ἵνα ὑπερισχύσῃ τὸ ἀγαθὸν ἐπὶ τοῦ κακοῦ. Οἱ ὄροι τοῦ προβλήματος μένουσιν οἱ αὐτοί, — ἐπιτελεῖν τὴν εὐτυχίαν ἀπάντων σήμερον ὡς καὶ πρότερον ἰδοὺ τὸ ἡμέτερον ἔργον, πλὴν τὸ πνεῦμα οὐκ ἔστι τὸ αὐτό· ὁ σκοπὸς, δι' ὃν ἐπιχειροῦμεν τὸ ἔργον τοῦτο, ἤλλαξε, τὸ τέλος ὅπερ θηρεύομεν ἔστι νέον, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς διαφορᾶς ἐπελεύσονται διάφορα ἀποτελέσματα· θέλομεν ἀναπτύξειν τὴν ἀνθρωπότητα ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ τῇ ἀρετῇ καὶ οὐχὶ πλέον ἐν τῷ παρόντι ἀπεχθεῖ ἐγωϊσμῷ· ὅστις ἔστιν ἡ πληγὴ ἰδίως τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος.

Ἡ Γαλλία ἐπελάθετο τῶν κανόνων τούτων, παρέδωκεν εἰς τὸν κτηνώδη ὕλισμὸν τὰς εὐγενεῖς ῥοπὰς αὐτῆς, ἀντήλλαξε τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἀντὶ κούρης ἐθνικῆς φιλαυτίας, ἐγκαταλείψασα τὸ ἰδεῶδες ἐκεῖνο πρὸς ὃ εἶχεν ἀφιερωμένον ἄκρον σεβασμὸν, καὶ σήμερον ἔτι ἐπιδιώκει τὰς ἡδονὰς· εἰς τὰς προτέρας πρὸς τὸ μέλλον ἐπιθυμίας διεδέχθη τυφλὴ καὶ ματαία λατρεία πρὸς ἐπανάστασιν, ἣτις ἀπλῶς ἔθεσε τέρμα εἰς περίοδον τοῦ παρελθόντος· τὴν ἀγάπην πρὸς τᾶλλα ἔθνη καὶ τὴν πίστιν εἰς τὴν ἰσότητα ἀντικατέστησεν ὄνειρόν τι γενικῆς ἠθικῆς ὑπεροχῆς· τὰ τελευταῖα δυστυχήματα δικαίως ὑπέστη· εἰσὶν ἡ τιμωρία τῆς ἀπιστίας εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτῆς καὶ εἰς τὰς ὑποσχέσεις, δι' ὧν ἐδελέασε τὰ ξένα ἔθνη, — τοῦ ζωηροῦ μίσους τοῦ σήμερον διαχωρίζοντος τὰς τάξεις ἀντὶ τῆς δημοκρατικῆς ἀδελφότητος, — τῆς φαυλότητος καὶ ἐξευτελισμοῦ, ὑποκυψάσης εἰς τὴν β' αὐτοκρατορίαν, καὶ παραδεχθείσης τὸν κατὰ τῆς Γερμανίας πόλεμον. Ὅπως ἐξαγνισθῆ, ὅπως ἀναλάβῃ, ὀφείλει ἡ Γαλλία ν' ἀποτινάξῃ ὀλοτελῶς τὴν περίοδον τῶν τελευταίων 80. ἐτῶν, ὀφείλει ἀφεύκτως νὰ δράμῃ νέον στάδιον.

B'

Οί μοναρχικοί συγγραφεῖς τῆς Γαλλίας προσδοκῶσι τὴν παλιγγενεσίαν τῆς πατρίδος ἐκ τῆς ἐπανακάμφεως εἰς τὸ παρελθόν, ὡς ἂν μὴ ἦ διὰ πάντος τετελεσμένον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1789! Ανατρέχοντες εἰς τοὺς χρόνους τῆς Γαλλικῆς Ἱστορίας, ἐπειδὴ τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα ἔπλασε τὴν ἐγχώριον ἔνωσιν, ἀπολήγουσι συμπεραίνοντες ὅτι ἡ πατρὶς αὐτῶν πρέπει νὰ μένη μοναρχικὴ, καὶ ὅτι ἡ ἀπάτη τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο τὸ ν' ἀποκεφαλίσῃ τὴν μοναρχίαν. Ἀναντιρρήτως ἀδύνατον ἐκ προοιμίων ν' ἀποκαθιστῶσι μόνιμοι νόμοι, οὔτε μιμήσει ἰδεώδους ἀρχετύπου, πορισθέντος ἀπὸ ξένου ἔθνους, οὔτε τῇ μονήρει θεωρίᾳ ἀτόμου. Εἰς αὐτὴν τὴν ἀπάτην πολλοὶ ὑπέπεσον, καὶ σχεδὸν ἅπαντες οἱ μεταγενέστεροι σοσιαλισταί. Οἱ θεσμοὶ οὗ δημιουργοῦνται, εἰσὶν ἀπόρροιαὶ αὐτῶν, εἰσὶν ἀποτέλεσμα αἰτιῶν, ἰδίων δυνάμεων ἐκάστου λαοῦ, κοινωνικῆς διοργανώσεως καὶ παλαιῶν ἔθων, ἱστορικῶν παραδόσεων, ἀποκαλυπτουσῶν τὸν νόμον τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν· ἀλλ' ἐὰν ἡ σπουδὴ αὕτη τῶν αἰτιῶν, τῶν δυνάμεων, τῶν παραδόσεων δύνῃται καὶ πρέπει νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ ὅπως

ἀνεύρωμεν τὸ ἀξίωμα ὅπερ ὄφειλε προΐστασθαι τῶν νόμων καὶ τῶν θεσμῶν τοῦ ἔθνους, οὐκ ἰσχύει νὰ μᾶς ἐνδείξη τὴν βελτίονα μέθοδον ἵνα ἐξασκήσωμεν αὐτὸ τὸ ἀξίωμα. Ἡ ἀπάτη δὲ, ἀπάτη λίαν παράδοξος δι' ευφυεῖς νόας, ἐστὶν ἀκριβῶς τὸ μὴ διακρίνειν τὸ ἀξίωμα ἀπὸ τῆς μεθόδου τῆς ἐφαρμοζούσης αὐτὸ. Ἡ μοναρχία δὲν ἀποτελεῖ ἀξίωμα, ἐστὶ μέθοδος τοῦ κυβερνᾶν, ἴδιον ἤδη παρελθόντος καιροῦ. Ἡ ἱστορία λαοῦ τρανῶς ἀποκαλύπτει τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἐντολὴν αὐτοῦ· τῇ ἐντολῇ ταύτῃ προσοικειοῦμεν τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τοὺς νόμους· ἀλλὰ πῶς καὶ τίνι τρόπῳ ἡ ἐντολὴ τοῦ λαοῦ ἀποπληρωθῆσεται ὑπὸ τῶν ἐθνῶν; τοῦτό ἐστὶ πρόβλημα μεταβαλλόμενον ἀπὸ ἐποχῆς εἰς ἐποχὴν. — Μᾶλλον παντὸς ἄλλου λαοῦ ἡ Ρώμη ἔσχε τὴν ἐντολὴν τοῦ ἐκπολιτεῦσαι τὸν Λατινο-γερμανικὸν Κόσμον, καὶ ἡ ἐντολὴ ἐξεπληρώθη διὰ διαφόρων μέσων: διὰ τοῦ ξίφους τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς Ἀυτοκρατορίας κατὰ τὴν μεγάλην Ῥωμαϊκὴν περίοδον, ἔπειτα διὰ τοῦ λόγου τῶν Παπῶν, καὶ τέλος κατὰ τὴν δευτέραν σημαντικὴν περίοδον, διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν Ἰταλικῶν Δημοκρατιῶν.

Ἀξίωμα τι πολλοὺς αἰῶνας διέρχεται μεχρικοῦ, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, ὅσην ἐν αὐτῷ ἐμπεριέχει ζωὴν καὶ δύναμιν, μεταδῶση εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἐν αὐτῇ ἐνσαρκωθῆ· ἀπ' ἐναντίας τὰ μέσα ἅτινα μεταχειρίζεται, συχνάκις ἀλλάσσουν ἀναλόγως τῆς βαθμιαίας τοῦ ἔθνους ἀναπτύξεως. Ἐν μέρει ἀληθινὸν ὅτι ἡ Μοναρχία διὰ τῶν ἀγώνων αὐτῆς κατὰ τοῦ φεουδαλισμοῦ συνετέλεσεν ὅπως φέρῃ τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα ἐν τῇ Γαλλίᾳ, ὡσπερ τοῦτο ἐν Ἀγγλίᾳ κατωρθώθη ὑπὸ τῆς Ἀριστοκρατίας διὰ τῶν διηνεκῶν ἐναντιώσεων αὐτῆς κατὰ τῶν δεσποτικῶν τάσεων τῆς μοναρχίας, καὶ οὕτω συνήργησεν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ χαρακτηριστικοῦ

σημείου τῆς ἐθνικῆς εὐφυΐας. Ἐπίσης ἀληθές ἐστίν ὅτι ἡ Γαλλία ὀφείλει εἰς τὴν φιλοκερδῆ ἐνότητα ἦν τῇ ἔδωκεν ἡ μοναρχία, τὴν μεγάλην τάσιν πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ διοικητικὴν συγκέντρωσιν· ἐξ ἧς καὶ ἡ εὐκόλος εὐπέθεια αὐτῆς εἰς πάντα γοητεύοντα τὸν λαὸν διὰ τῆς νίκης ἢ διὰ δυναστικῶν παραδόσεων, ἡ ῥοπή τοῦ ἐμφυτεύειν τὴν ἐλευθερίαν διὰ τῆς βίας, τοῦ ἀντικαθιστᾶναι διὰ τῆς δόξης τῶν ὄπλων τὸ ἔργον τῆς ἀγάπης, τῆς ἀδελφότητος· ἐξ αὐτῆς ὡσαύτως ἡ ἀκατάσχετος δίωξις τῆς ἰσότητος, πολλακίς κακῶς ἐννοουμένης. — Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐξ ἄλλου παρατηροῦμεν ὅτι ὁ μακρὸς ἀγὼν τῆς ἀριστοκρατίας κατὰ τῆς ἀπολύτου Βασιλικῆς ἐξουσίας ἐγέννησε τὴν τάσιν πρὸς τὴν ἀποκέντρωσιν, τὴν σπουδὴν πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν, ὑπερσχύουσιν πασῶν τῶν ἄλλων, καὶ τὸ σέβας πρὸς τὴν ἀριστοκρατίαν, ἔν ἐκ τῶν ἱστορικῶν στοιχείων τοῦ ἔθνους.

Ἀλλὰ διότι ἡ ἐκπαίδευσις ἔθνους πρῶτον ἐπιστατήθη ὑπὸ τινος ἐπικρατοῦντος κανόνος, ἔπεται ὅθεν διὰ τοῦτο ὅτι οὗτος πρέπει μέχρι τέλους νὰ ὑπερσχύῃ καὶ κατὰ πάσας τὰς φάσεις τοῦ ἔθνους; τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα εἰσι λίαν σπουδαῖα ἐν τῷ ἐθνικῷ βίῳ, ἀλλὰ δύναται τις ποτε ν' ἀρνηθῆ ὅτι τὸ αὐτόματόν, ἢ φυσικὴ ῥοπή, ἢ προαίσθησις νέου μέλλοντος οὐχ ὑπάρχουσι ἐπίσης ἐν τούτῳ τῷ λαῷ; ἡ πλάνη τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως δὲν ἦτον ἡ κατάργησις τῆς Μοναρχίας, ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα τοῦ δημιουργῆσαι Δημοκρατίαν ἐπὶ τῆς θεωρίας τῶν δικαιωμάτων, — ἥτις μεμονωμένη, ἄγει εἰμαρμένως εἰς τὴν παραδοχὴν τῶν πεπραγμένων, — ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ ἐγὼ ὅπερ θᾶττον ἢ βράδιον καταλήγει εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἰσχυροτέρου ἐγὼ, — ἐπὶ τῆς μεθόδου τὰ μάλιστα μοναρχικῆς τῆς συγκετρώσεως, τῆς βίας, τῆς ἀνεπιεικειας, ἐπὶ τοῦ

ἄνω ῥηθέντος ἐσφαλμένου ὀρισμοῦ τοῦ βίου, ὀρισμοῦ δοθέντος ὑπ' ἀνθρώπων τῆς μοναρχίας, ὑπὸ ὑλιστῶν ὀιτινες, ἀναῖρεσαν τὴν θεότητα, ἔμελλον νὰ σεβασθῶσι τὴν δύναμιν. — Ὅτε τὸ ἰσχυρότερον τῆς περιόδου ταύτης ἐγὼ, ὁ Ναπολέων, ἐφάνη καὶ εἶπε τῇ ἰσχύϊ ἐρειδόμενος, « πρόσπεσον μοι, » ἢ ἐπανάστασις, κεκηκυῖα ἀπὸ τῶν ἀκολασίων αὐτῆς, προσέπεσε καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ, καὶ ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων, ὅσοι ὤμοσαν νὰ ζήσωσι καὶ ν' ἀποθάνωσιν ὡς ἐλεύθεροι ἄνδρες, ἔκλιναν γόνυ ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ἐδέχθησαν ἔδρας ἐν τῇ Ακαδημίᾳ ἢ ἐν τῇ Συντηρητικῇ Γερουσίᾳ. Ἐν ταύτῃ τῇ ἀντιλογίᾳ μεταξὺ τῆς μεθόδου καὶ τοῦ σκοποῦ, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναιδεῖ παιδείᾳ, δι' ἧς ἡ μοναρχία διέφθειρε τὰ εὐγενῆ προτερήματα τῆς Γαλλίας, καὶ ἐναντίον τῆς ὀπίας δὲν ἐπάλαισαν ἀρκούντως οἱ ἔξοχοι νόες, ἐγκείται τὸ ἀληθινὸν αἷτιον τῆς ἀδυναμίας ὑφ' ἧς τήκεται ἡ Γαλλία.

Ἡ μοναρχία πρὸ πολλοῦ ἐκτελέσασα τὴν ἐντολήν, ἣν τῇ εἶχον ὀρισμένην αἱ περιστάσεις, ἡ μοναρχία ἀνατραπεῖσα ὑπὸ ἐπαναστάσεως, ἥτις ἀνεκεφαλαίωσε πάσας τὰς ὀημοτικὰς ταραχὰς τὰς πρὸ αὐτῆς, ἡ μοναρχία διὰ μικρὸν ἀνεγερθεῖσα, ὡς γαλθανισμένον σῶμα, ὑπὸ τῶν ξένων λογχῶν μετὰ τὴν δικτατωρίαν τοῦ Ναπολέοντος, ἀμφισθητουμένη ἐκ γέου κατὰ δεκαπενταετίαν ἢ εἰκοσαετίαν διὰ νέων σπαραγμῶν, ὑπεύθυνος δὴ εἰσβολῶν, μὴ ἔχουσα τὴν πίστιν οὐδ' αὐτῶν τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς, — ἡ μοναρχία ἥτις ὑποστηρίζεται μόνον ὑπὸ φαύλων καὶ κακοήθων μέσων, ἥτις δὲν ἔχει πλέον ζωτικὰς δυνάμεις, ἀλλὰ μόνον φαινόμενα ζωῆς χάρις εἰς ἐξευτελιστικούς συνδυασμούς, εἰς βεβιασμένας παραχωρήσεις, εἰς ὑποκρίσεις παντάπασιν αἰσχροῦς ὅπως ὠφελήσωσιν, — ἡ μοναρχία, λέγω, ὀνομαζομένη εἴτε Chambord, Orleans ἢ Βοναπάρτης,

ἐνδέχεται νὰ προσθήσῃ νέον στρῶμα διαφθορᾶς ἐπὶ τῶν πολλῶν ἄλλων παλαιότερων, πλὴν ἀδυνατεῖ ν' ἀποδώσῃ ζωὴν εἰς τὴν Γαλλίαν. Οἱ ἀρχαῖοι θεσμοὶ ὑπὸ τοῦ χρόνου καταλυθέντες, δὲν δύνανται ν' ἀνανεωθῶσι, καὶ ὁ μέγας νοῦς τοῦ Μακιαβέλλη ἠπατήθη εἰπὼν ὅτι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πρέπει τὸ ἔθνος ν' ἀνατρέχῃ εἰς τὸν ῥοῦν τῶν συμβεβηκότων. Αἰ μέχρι τοῦδε ἀπόπειραι ἵνα συνδιαλλάξωσι τὸν Παπισμὸν μετὰ τῆς ἐπελθούσης προόδου τῶν νεωτέρων ἔθνων, ἵνα ἀνανεώσωσιν ἐν Ἑυρώπῃ τὴν μοναρχίαν, ὄνειροπολήματά εἰσιν ἀσθενῶν κεφαλῶν, πασχουσῶν νοερὰν ἀμαύρωσιν, καὶ ἀνικάνων νὰ νοήσωσι τὸ ἐπιφυλασσόμενον τῇ Ἑυρώπῃ μέλλον. Αὐτὴ ἡ τέχνη ἀδυνατεῖ νὰ ζωογονηθῇ καὶ ν' ἀνακαινισθῇ ἐν ταῖς ἀρχαῖς τοῦ παρελθόντος· ἡ δοκιμὴ τοῦ Overbeck, καὶ τῆς αὐτοῦ σχολῆς ἐν Γερμανίᾳ, αἱ μιμήσεις τῆς Οὐμβρικῆς σχολῆς, αἱ εὐλαβεῖς προσπάθειαι καλλιτεχνῶν τινῶν Ἀγγλῶν Προρράφαλιτῶν ἀπέτυχον καὶ πάντοτε θέλουσιν ἀποτύχειν. Οἱ τοιοῦτοι καλλιτέχνηται δύνανται ν' ἀπεικονίσωσιν ἀρχαίας μορφάς, οὐδόλως ὅμως θέλουσιν ἀναζωοποιήσῃ τὴν ψυχὴν, τὸ αἶσθημά τῶν ζωγράφων οὐς λαμβάνουσιν ὡς ὑπόδειγμα.

Ὁ Renan προτείνει ἵνα νέα συστηθῇ ἀριστοκρατία : « οὐχ ὑπάρχει, λέγει, Βασιλεία ἄνευ εὐγενείας, διότι ἀμφότεραι κατ' οὐσίαν ἀνάκεινται εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν. » Τοῦτο ἀληθές, ἀλλὰ καὶ νέον ἐπιχειρήμα στηρίζον τὴν δημοκρατικὴν ἡμῶν πίστιν. Ἐστὶ ποτε δυνατόν νὰ δημιουργηθῇ ἀριστοκρατία ; ὁ Ναπολέων ἀπεπειράθη, πλὴν οἰκτρῶς ἀπέτυχεν. — « Ἡ βᾶσις τοῦ Ἐπαρχιακοῦ Βίου, » — προσθέτει ὁ ῥηθῆεις συγγραφεὺς, — « πρέπει νὰ ᾖ χρηστός « κἀγαθὸς ἀγρότης εὐπατρίδης, καὶ ἐνάρετος ἱερεὺς ὄλος « ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἠθικὴν ἱκπαίδευσιν τῶν ἀγροτῶν. »

— Ἄλλὰ ποῦ θέλετε εὑρεῖν τὸν χρηστὸν κάγαθόν τοῦτον ἀγρότην εὐπατρίδην, αὐτὸν τὸν ἱερέα ἀποκλειστικῶς δεδομένον εἰς τὴν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ποιμνίου του ; ποῦ ὑπάρχει ἡ ἔμπειρος αὕτη ἀριστοκρατία, περὶ ἧς ἀναφέρει, ὑπερέχουσα τῶν λοιπῶν τάξεων, καὶ παρακατέχουσα τὸ ἔθνικόν συνειδός ; ἀδύνατον, ἐπαναλαμβάνω, νὰ κατασταθῇ σήμερον ἀριστοκρατία· αὕτη γεννᾶται εἴτε ἐκ τῆς κατακτῆσεως, διὰ τῶν ὀπλων ἐπιβαλλομένης εἰς χώραν ὑπὸ τοῦ δεσποτισμοῦ διεφθαρμένην, εἴτε ἐκ καλῶς δεδοκιμασμένων νοερῶν πλεονεκτημάτων, εἴτε ἐκ παλαιῶν ὑπηρεσιῶν πρὸς τὴν πατρίδα ὑπὸ ἐξόχων τινων οἰκογενειῶν. Ἄλλ' αἱ ἀρχαῖαι εὐγενεῖς οἰκογένειαι ἢ ἐξέλιπον ἢ ἐξέπεσον. Τὰ δὲ χρῆτ' ἀναξίων ἀπογόνων, αἱ ὑποθήκαι, μετήγαγον τὸ στερεώτερον μέρος τῆς περιουσίας, — τὰ κτήματα αὐτῶν, — εἰς χεῖρας τῶν δημοτικῶν δανειστῶν αὐτῶν· πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ ἡ ναυτιλία, αἱ πρόδοι τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἐμπορίας, ἡ ἀκάματος καρτερία καὶ δραστηριότης τῆς μέσης τάξεως ἐδημιούργησαν νέαν δύναμιν. Ἡ ὁσημέραι μείζων διάδοσις τῆς παιδείας, ὁ τύπος, ἡ κοινὴ γνώμη, κατέλυσαν πᾶσαν κεχωρισμένην νοερὰν τάξιν, καὶ σήμερον ἀπαντῶνται ἢ ἐπιστήμη καὶ ἡ μεγαλόνοια ἐν πάσαις ταῖς τάξεσι τῆς κοινωνίας· σπανίως τανῦν βλέπομεν ἀριστοκρατικὸν ὄνομα προσαπτόμενον εἰς σπουδαῖον ἐπιστημονικὸν ἔργον, ἢ φιλοσοφικόν, ἢ φιλολογικόν, ἢ πολιτικόν, ἐνὶ λόγῳ εἰς σύγγραμμα ἐνδεικνύον προκοπὴν καὶ βαθεῖαν μελέτην· ἡ κληρονομικὴ ἀριστοκρατία, ἡ ἐξ αἵματος εὐγένεια ὀνόματι μόνον ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχει· ὁ βιομήχανος ἀντικατέστησε τὸν εὐπατρίδην· ἡ μόνη σήμερον ἀριστοκρατία ἐστὶν ἡ τοῦ πλούτου, ἡ μόνη τῆς αὔριον ἀριστοκρατία ἔσεται ἡ τῆς εὐφυΐας, ἀλλ' αὕτη, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο θεῖον δῶρημα, ἐν τῷ λαῷ ἀναφανήσεται καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐργάσεται..

Τὰ κράτη ἐρέδονται μόνον ἐπὶ στοιχείων ζώντων καὶ ἀναδιδόντων ζωὴν· ἡ ζωὴ ὅθεν ἐστὶν ἡ πρόοδος, ἡ πρωτοβουλία ἢτε μοναρχία καὶ ἡ ἀριστοκρατία οὐ ζῶσι πλέον, οὐδὲ δύνανται νὰ μεταδώσωσι τὴν ζωὴν· ἡ μοναρχία εἰσέτι ἀνθίσταται, ἐλεεινῶς ἀποζῶσα χάρις εἰς συμβιβασμούς καὶ συνδιαλλαγὰς, ἡ δὲ ἀριστοκρατία ἀποθνήσκει ἐκ τῆς βραδείας αὐτοχειρίας τῆς ἀργίας· ἄραγε ἀρκεῖ ν' ἀνοιξῆ τις τάφον ὅπως ἀνεγείρῃ ὅ,τι ἐντὸς αὐτοῦ καθεύδει ;

Ὁ Renan λέγει· « ἡ νίκη τῆς Πρωσσίας ἦτο νίκη Βασιλείας σχεδὸν ἀπολύτου· » — οὐχί, ὁ ἀληθὴς νικητὴς ἐστὶν ἡ Γερμανικὴ ἐθνότης. Ὁ Ναπολέων ἀπειλῶν τὸν Ρῆνον, ἠτόμασε τὴν καταστροφὴν τοῦ Σεδάν· αὐτὴ ἡ ἀπειλὴ διήγειρε κατὰ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως τὴν μεσημβρινὴν Γερμανίαν ὡς καὶ τὴν Καθολικὴν Γερμανίαν, ἐφ' αἷς ἤλπιζεν· « Ὁ σχεδὸν ἀπόλυτος μονάρχης » ὑπερίσχυσε διότι ὑπερήσπισε τὴν ἐνότητα τῆς χώρας.

Τὸ πρόβλημα ὅπερ σήμερον ὀφείλει νὰ λύσῃ ἡ Γαλλία τριπλοῦν ἐστὶ, — πολιτικόν, κοινωνικόν καὶ θρησκευτικόν : — πρῶτον, πρέπει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν καταλληλοτέραν διοργάνωσιν ὅπως ἐκ νέου ἀποκατασταθῇ ἐν τῇ ὁδῷ τῆς πρόοδου, νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα τῶν ἐργατικῶν τάξεων, νὰ ἐκπαιδεύσῃ ἠθικῶς, νοητικῶς, πολιτικῶς τὴν πολυπληθεστέραν τάξιν, ἣν ὁ χρόνος προήγαγεν ἐν τῇ κοινωνίᾳ· πρόκειται νὰ κατασταθῇ διὰ τῆς συνέσεως τῆς θρησκείας ἡ γνῶσις τοῦ κοινου καθήκοντος καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐκπληρώσεως αὐτοῦ.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ πολιτικόν πρόβλημα, ἤδη ἀνωτέρω εἵπομεν ὅτι ὁ Renan ζητεῖ τὴν λύσιν αὐτοῦ ἐπανερχόμενος εἰς τὸ παρελθόν, τὸ δὲ κοινωνικόν παρέρχεται ἐν σιωπῇ· τὸ θρησκευτικόν δὲ φρονεῖ ὅτι λύει διὰ τοῦ ἐξῆς λίαν ἀλλοκότου

συνδυασμοῦ, καὶ δεόν νά προσθέσω, διὰ τοῦ ἀναιδεστέρου ὄν ποτέ ἐπενόησε συγγραφεύς. — Ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν λέγει : « ὅταν φθάσῃ εἰς τινα βαθμὸν ἡ λογικὴ
« ἀνάπτυξις, ἢ πίστις πρὸς τὸ ὑπερφυεὲς καταντᾷ εἰς πολλοὺς
« ἀδύνατος, ὅθεν μὴ ἀνάγκασε αὐτοὺς νά μένωσιν ὑπὸ
« τοιοῦτον μολύβδινον μανδύαν· μὴ ἐπέμβαινε εἰς ὅσα
« διδάσκομεν ἢ γράφομεν, καὶ τότε δὲν θέλομεν σοὶ
« ἀμφισβητήσῃν περὶ τοῦ ὄχλου· μὴ διαφιλονείκει
« τὴν ἡμετέραν θέσιν ἐν ταῖς ἀνωτέραις σχολαῖς καὶ ἐν τῇ
« Ἀκαδημίᾳ, ἵνα σοὶ ἀφήσωμεν ὀλόκληρον τὴν
« ἐκπαίδευσιν τῶν ἀγροτῶν. »

Πῶς βιβλίον ἐμπεριέχον τοιαύτην φράσιν δύναται νά ἐπι-
γραφῇ ἐπανόρθωσις νοητικὴ καὶ ἠθικὴ ; πῶς βιβλίον οὕτως
ἀναγορευθὲν δύω ἠθικάς, λέγον : « ἄφετε ὑμῖν τοῖς σοφοῖς
« τὴν ἀλήθειαν, καὶ καταλείψατε τῷ ὄχλῳ τὸ ψεῦδος, »
παραδεχόμενον πρακτικὴν ἀδελφότητα μεταξὺ ἀνθρώπων ὅλως
ἀντιθέτων ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν, πῶς ἐνὶ λόγῳ αὐτὸ τὸ βιβλίον
δύναται νά φέρῃ τοιαύτην ἐπιγραφὴν ; τοῦτο καθ' ἡμᾶς πάντα
νοῦν ὑπερέχει· ἴσως τοῦτό ἐστιν ἐκ τῶν δογμάτων τῶν μοναρ-
χικῶν, ἀλλ' ἡμεῖς οὐδέποτε θέλομεν τὸ παραδεχθῆ. Ἐμμέ-
νωμεν δημοκρατικοὶ καὶ θερμοὶ ζηλωταὶ τῶν ἡμετέρων ἀρχῶν
ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ μετ' αὐτοῦ· σεβώμεθα τὴν εὐφυΐαν, ἀλλ'
ὅταν αὕτη, ὡς ὁ ἥλιος, διαδίδει τὸ φῶς, τὴν θερμότητα, τὴν
ζωὴν ἐπὶ τὰ πλήθη· ἡ ἀλήθειά ἐστιν ἡ σκιὰ τῆς θεότητος ἐν
τούτῳ τῷ κόσμῳ, καὶ ὁ ἐξαιτῶν τὸ μονοπώλιον αὐτῆς ἐστὶ
φονεὺς τῆς ψυχῆς, ὡς θεωρεῖται φονεὺς τοῦ σώματος ἐκεῖνος
ὅστις ἀκούει τὴν φωνὴν τοῦ τὸν ἔσχατον κίνδυνον κινδυνεύον-
τος ἀνθρώπου, καὶ παρέρχεται καὶ τοι δυνάμενος βοηθήσαι
αὐτόν. Ὁ νοῦς, ὡς ἅπαντα τὰ θεῖα δῶρα, ἐδόθη τῷ ἀνθρώπῳ

πρὸς τὸ κοινὸν καλὸν, καὶ εἴ τις ἔλαβε διπλὴν μερίδα, περι-
βλήθη διπλοῦν φορτίον, ὁ ἡμέτερος βίος ἔδει εἶναι ἀδιάλειπτος
ἀποστολὴ ἐν ἔργοις, ἐν λόγοις, ἐν παραδείγμασιν ὑπὲρ τῶν
ὅσων θεωροῦμεν ὡς ἀλήθειαν· ὁ μὴ ἐκτελῶν τὴν ἀποστολὴν
ταύτην, ἀρνεῖται τὴν συνάφειαν τῆς ἀνθρωπότητος μετὰ τῆς
Θεότητος· ὁ ἀπογιγνώσκων τῆς νοήσεως τοῦ λαοῦ ἀμαρτάνει
περὶ τὴν ἱστορίαν, ἐν ἣ πάντοτε βλέπομεν καὶ ἀπανταχοῦ
τοῦ ἀπαίδευτον διὰ τῆς λογικῆς τῆς καρδίας ἐννοοῦντα τὸ
ὀρθὸν καὶ τὸ ἀληθές.

Ὁμολογητέον ὅτι ὁ ὄχλος ἐν Γαλλίᾳ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ
σήμερον, ἀποπλανᾶται καὶ διαφθειρεται ὑπὸ δημαγωγῶν,
καρπουμένων τὴν εὐπειθειαν τῶν μὲν ἢ τὴν ἀμάθειαν τῶν δὲ,
ὑπὸ τῶν ὑπερβολικῶν ὀρέξεων, ὑπὸ τῆς ὑπερβολῆς ἐν μέρει
δικαίων ἀξιώσεων, καὶ ὑπὸ τῶν ἐπικρατουσῶν ἰδεῶν τῆς
πρώτης ἐπαναστάσεως, δικαίων καὶ ὀρθῶν κατ' ἐκείνην τὴν
ἐποχὴν, ἃς ἡ Γαλλία ἐξακολουθεῖ θεωροῦσα ὡς ὑπισχυομένας
νέαν ἐποχὴν.

Ἄλλ' ἄραγε δὲν εὕρισκόμεθα νῦν ἐν μεταβατικῇ περιόδῳ ;
δὲν ἤθελέ τις παρατηρήσειν τὰς αὐτὰς πλάνας, τὰς κατ' ἄλλας
παρομοίας ἐποχάς ; Αἱ πλάνας αὗται δὲν δύνανται ἐν βραχεῖ
νὰ διασκεδασθῶσιν, ἐῷσαι τὴν ἰδέαν, ἧς πέριξ ἔμενον
σεσωρευμένοι, ὑπερλάμπουσαν ; Ἡ προηγουμένη τὴν ἔω ὥρα
οὐκ ἐστὶ πάντοτε ἢ σκοτεινοτέρα ἐν τῷ νοερῷ οὐρανῷ ὡσπερ
ἐν τῷ φυσικῷ ; Πρέπει λοιπὸν ἕνεκα τῶν περικυκλουσῶν
ἀναθυμιάσεων νὰ καταρῶμεθα τὸν ἥλιον ; Ἐμμένωμεν πάντοτε
σταθεροὶ εἰς τὰς ἀρχὰς ἡμῶν, ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ αὐτῶν,
ἔχοντες ἰλαρὰν τὴν συνείδησιν, καίτοι ἀλγοῦντες, ἀποκρούον-
τες συνάμα τὴν συκοφαντίαν καὶ τὸν ψόγον, τὴν ὑπερβολὴν
καὶ τὴν ἀχαριστίαν, τὴν πλάνην καὶ τὸ κακόν· μὴ ἐγκατα-

λείψωμεν τὴν ἀληθινὴν ἡμῶν πολιτικὴν πᾶσιν, προφασίζόμενοι τὴν αἵρεσιν· σεβασθῶμεν τὰ ἐρείπια παντὸς μεγαλείου ὑπάρξαντος ἐν τῷ παρελθόντι, πλὴν χωρὶς νὰ χρονοτριβῶμεν μεταξὺ αὐτῶν· τὰ ἐρείπια εἰσι σύμβολον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἀλλὰ τὸ μέλλον ἔγκειται πέραν αὐτῶν. Αἱ πυραμίδες μεγαλοπρεπεῖς εἰσὶ, πλὴν ἀκίνητοί, εἰσι τάφοι· δι' ἡμᾶς, « ὁδοί-
« πόρους ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, » τὸ ἡμέτερον σύνθημά ἐστι τὸ καθῆκον, καὶ ἡ κίνησις ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

Γ'

Ἀρκετὰ εἶπομεν περὶ τῶν ψευδοδοξῶν, τῶν ἐμπεριεχομέ-
 νω, ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Renan. — Ἀλλὰ πῶς ὑπέπεσεν
 εἰς αὐτὰς, ἐνῶ πολλάκις καὶ τολμηρὸς καὶ ὀξύδερκῆς ἐστι;
 τῆς ἱστορίας ἐγκρατῆς, ὡφείλε καλῶς γινώσκειν τοὺς νόμους
 τῆς προόδου, καὶ πῶς οὗτοι ἐπιτελοῦνται. Τίνοι τρόποι, ἀνὴρ
 ἀποφαινόμενος περὶ πᾶσαν εἰς τὸ ὑπερφυῆς πίστιν ἐσθεςμένην,
 πιστεύει εἰσέτι εἰς τὴν μοναρχικὴν ἀρχὴν, πρὸ πολλοῦ ἤδη
 ἀπολωλυῖαν; διὰ τί τόση ἀθυμία; διὰ τί ζητεῖ νὰ ἐπανα-
 φέρῃ τὴν Γαλλίαν εἰς τὸ παρελθόν, ὅτε, καθ' ὅλα τᾶλλα, τὰ
 βλέμματα αὐτοῦ εἰσὶν ἐστραμμένα πρὸς τὸ μέλλον; ἢ πρὸς
 τὰ πρόσω ὧθησις τῆς δημοκρατίας πρόδηλος ἐπίσης τοῖς
 φοβουμένοις αὐτὴν καὶ τοῖς ἐπακροτοῦσιν· ἐστὶν ἤδη εὐρω-
 παϊκὸν γεγονός, καὶ προηγεῖται ἀπασῶν τῶν διαδηλώσεων
 τοῦ καινοῦ ἡμῶν βίου· ἢ δὲ ἀναστολὴ αὐτῆς ἀνίσχυρός
 ἐστίν, ἐπειδὴ, ἐν τινι μέρει ἐπεχομένη, ἀναρρόγγυται
 ἄλλοθι βιαιοτέρα. Ὀλόκληρος αἰὼν ἐνδελεχοῦς ἀναπτύξεως
 φανεροῖ ἀφθαρτον ζωτικότητα. Πῶς ὅθεν ὁ Renan δύναται
 νὰ ἐλπίσῃ ὅτι ἡ Γαλλία ἐπαγελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν

τοῦ μεσαιῶνος, εἰς τὸν ἀγρότην εὐπατρίδην, εἰς τὸν ἀγρότην ἐφημέριον ;

Τό δημοκρατικὸν πεδῖον μεστὸν εὐρίσκεται τριβόλων καὶ πλανῶν· τὸ διαστρέφουσι δὲ καὶ παραποιοῦσιν ἰδέαι ἀπολήγουσαι εἰς αἰσχροτάτας συνεπείας, καὶ ὑπερβολαὶ τόσον θηριώδεις ὅσον καὶ ἐπικίνδυναι· διὰ τι νὰ μὴ προσβάλλη αὐτάς θαρράλως ; πᾶσαι αἱ τῆς συγχρόνου δημοκρατίας πλάναι ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς ἀπορρέουσιν, ἐκ τῆς σφαλερᾶς ἀποτάσεως τῆς δημοκρατικῆς ἰδέας, ἐκ τῆς ἀτελοῦς καταλήψεως τοῦ βίου καὶ τοῦ κόσμου· ἐπάναγκες δὲ θεωρῶ νὰ ἐνδείξω τὴν πηγὴν ταύτην, νὰ ἐξετάσω αὐτὴν τὴν κατάληψιν.

Τό σχῆμα, τό ἰδίωμα, καὶ δευτερευοῦσαι τινες ἰδέαι τοῦ Renan ἀπατῶσιν ἐπιπολαίους τινὰς ἀναγνώστας, πιστεύοντας ὅτι ἔχει τάσιν πρὸς τὸν πνευματισμὸν· τό σύστημα αὐτοῦ οὐχ ἤττον ἀπορροία ἐστὶν ἢ εἶδος τοῦ ὕλισμοῦ, ἐμποδίζοντος τοῦ νὰ κατανοήσῃ τις τὴν ἰδέαν τῆς προόδου, — τὴν ἰδέαν ταύτην τὴν μέλλουσαν νὰ γίνῃ ἢ σύνθεσις καὶ ὁ νόμος τῶν νεωτέρων χρόνων. Ὁ τοῦ Renan ὕλισμὸς οὐχ ὁμοιάζει τῷ κτηνώδει ὕλισμῷ τοῦ 18^{ου} αἰῶνος, οὐδὲ τῷ τῆς συγχρόνου Γερμανίας· ἐστὶν ὁ ἠδὺς, κεκαλυμμένος καὶ, οὕτως εἰπεῖν, Ἰησουϊτικὸς ὕλισμὸς τῆς Ἐγγελιανῆς σχολῆς. — Διὰ τοὺς ὁπαδοὺς αὐτῆς ἢ ἀλήθεια ὑπάρχει, ἀλλὰ σχετικὴ, ὑποτελής, πηγάζουσα ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου, οἰονδήποτε σχῆμα καὶ ἂν λάβῃ· θεωρεῖται δικαία ὡς δῆλωσις τῆς βουλήσεως. — Ὁ κόσμος ὑπάρχει μὲν, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς διαδοχὴ φαινομένων, ἅτινα ὀφειλομεν νὰ σπουδάσωμεν καὶ νοήσωμεν· τὸ ἰδεῶδες ὑπάρχει, ἀλλὰ μόνον ἐντὸς ἡμῶν καὶ οὐχὶ ἐξωτερικόν· ἐστὶν ἢ ὑψηλοτέρα ῥῆτρα τῶν ἡμετέρων γνώσεων τοῦ

καλοῦ, τοῦ δικαίου, τοῦ λυσιτελοῦς, ἐστὶ κατάληψις καὶ οὐχὶ ἔρος.

Τὸ πᾶν ὑπάρχει διότι δεῖ ὑπάρχειν· αὐτὴ ἡ ὑπαρξίς ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις τοῦ εἶναι· πᾶσα ἐξέλιξις, πᾶν φαινόμενον αἰτία συνάμα ἐστὶ καὶ ἀποτέλεσμα· τὸ ἀγαθὸν οὐχ ἔν ἑαυτῷ ἔγκειται, ἢ τοῦλάχιστον ἀνωφελές καὶ ἀδύνατον νὰ ἐννοήσωμεν ἐὰν ὑπάρχη ἢ οὐ. Πλὴν ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ αὐτό, — καὶ ἡ παράδοσις μεταχειρίζεται αὐτό ὡς ἀξιόλογον ἱστορικὸν στοιχεῖον, — διὸ συμφέρει νὰ διασώζωμεν τὸ σύμβολον καὶ τὸ ὄνομα. — Τοιαῦτα τὰ συμπεράσματα τῶν ἀρχῶν τῶν ὑλιστῶν, οἵτινες ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ ἀπλῶς ὀρώσι σειρὰν φαινομένων, γεννωμένων ὑπὸ τῆς δυνάμεως τῆς ὕλης, καὶ συνδεδεμένων ὀ. εἰμαρμένων δεσμῶν, ἀποτελούντων περιφερεῖς κινήσεις, καὶ οὐχὶ ἐπιδοσίμους. Τ' ἀποτελέσματα αὐτῶν τῶν ιδεῶν ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς μεθόδου φανερὰ γίνονται καὶ ἐκ περισσοῦ ἐξηγοῦσι τοὺς σκοποὺς τοῦ Renan ἐπὶ τῆς Γαλλίας. — Ἐξορίσας πᾶν ἄφετον καὶ ἄχρον ιδεῶδες, πάντα νόμον τῆς Θείας Προνοίας, δὲν ἔχει πλέον ἢ γεγονότα καὶ φαινόμενα ἵνα κρίνῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα· πραγματικότης εὐμεταβλήτος, ἐνδεχομένη, ἀναφορικῆ διαδέχεται τὴν ἀίδιον ἀλήθειαν. Πᾶσα σύνεσις τοῦ περιληπτικοῦ βίου καταντᾷ ἀδύνατός· ἐστὶν ὁ θρίαμβος τῆς ἀναλύσεως, ἀλλ' ἀναλύσεως μὴ δυναμένης νὰ ἐξιχνιάσῃ τὴν ἀρχὴν τῶν φαινομένων, νὰ τὰ συγκροτήσῃ εἰς τάξεις, νὰ τὰ ἐκτιμήσῃ κατὰ τὴν ἀληθινὴν αὐτῶν ἀξίαν. Ἡ παράδοσις ἐστὶ τὸ μόνον κριτήριον, ὁ μόνος τρόπος τοῦ νὰ σχηματίσῃ τις ἰδέαν περὶ τοῦ παρελθόντος ἐνὸς ἔθνους, καὶ ἐξ ἀνάγκης τὸ κριτήριον τοῦτο ἱσταται ἀνίσχυρον ἐνώπιον τῶν ἀπορρήτων τοῦ μέλλοντος· ἡ ἔμφυτος τάσις τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς τοῦ ἀνατρέχειν ἀπὸ φαινομένου

εἰς φαινόμενον ἄγει αὐτὸν ὅπως συλλέγη τὰς παραδόσεις καὶ ζητῇ μαθήματα ἐν τῷ παρελθόντι· ἐν ἔθνος οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ διὰ τὴν σχολὴν τῶν ὑλιστῶν ἢ ἡ ἀναγκαῖα διάχυσις ἀρχετύπου βλαστήσεως, γεννώσης μακρὰν σειρὰν εἰμαρμένων ἀποτελεσμάτων· καὶ ὡσπερ ὁ σπόρος ἐμπεριέχει τὰς διαδοχικὰς φάσεις τὰς ἀποτελούσας τὸ δένδρον, — σειρὰν κυκλικήν, — οὕτω καὶ ἓν ἔθνος, ὁπόταν τὰ ἀποτελέσματα τῆς πρώτης ζωτικῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἐξαλειφθῶσι, δὲν δύναται ν' ἀνακαινίσῃ τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ ἄλλως ἢ ἀνατρέχον εἰς τὴν πηγὴν ἐξ ἧς ἠρύσατο τὴν πρώτην ζωτικὴν δύναμιν. — Ἐὰν ὅθεν ἡ παράδοσις μαρτυρῇ ὅτι τὸ δεῖνα ἔθνος ἐν τῷ πρώτῳ του βίῳ περιεβλήθη μοναρχικὸν πολιτεύμα, ἡ μοναρχία καθίσταται ἄφευκτος κατὰ τοὺς ὁπαδοὺς αὐτῆς τῆς σχολῆς. Ἐὰν δυνάμεθα ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ ἐλευθερία ἔλαβεν ἀνάπτυσιν τινα ὑπὸ τὴν βασιλείαν, τοῦτο κατ' αὐτοὺς ἀποδεικνύει ὅτι ἡ βασιλεία ἐστὶ προστάτις τῆς ἐλευθερίας· ἐὰν δε τύχη παραδεδεγμένον ὅτι ἡ ἀριστοκρατία ἐν τῷ παρελθόντι ἀντέστη εἰς τοὺς τυραννικοὺς σφετερισμοὺς τῆς βασιλείας, τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἡ ἀριστοκρατία ἀποκαθίσταται ἀπαραίτητος εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἐθνικῆς ἰσορροπίας· τὸ ἰδεῶδες ὅθεν τῆς κυβερνήσεως ἔθνος συνίσταται εἰς τὸ φυλάττειν πάντα τὰ στοιχεῖα, τὰ συντελέσαντα εἰς τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ ἐν τῷ παρελθόντι, καὶ εἰς τὸ διατηρεῖν αὐτὰ ἀναμειγμένα ἐν ἀρμονίᾳ. — Ἐπ' αὐτῆς τῆς θεωρίας στηριζόμενος ὁ Guizot ἐκήρυξε τὴν ἀϊδιότητα, τὴν εἰς αἰῶνας δικαίαν ὑπαρξίν τῶν τεσσάρων στοιχείων, — θεοκρατίας, μοναρχίας, ἀριστοκρατίας καὶ δημοκρατίας, — ὧν ἐξιστόρησε τὴν διαδοχικὴν ἀνάπτυσιν διὰ τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν λαῶν. Οὕτως ὁ Cousin ἀνηγόρευσε ὅτι τὸ ἀπόρρητον τῆς φιλοσοφίας ἐγκρατεῖται ἐν τῇ

συγχωνεύσει τῶν τεσσάρων στοιχείων, — τοῦ πνευματισμοῦ, τοῦ ὕλισμοῦ, τοῦ πυρῶνισμοῦ καὶ τοῦ μυστικισμοῦ, — διότι εὔρεν αὐτοὺς ἐν τῷ παρελθόντι. Καθὼς ὁ Ἐγγεὺς ἀνεκέρυττεν ὅτι οἱ πολιτικοὶ θεσμοὶ τῆς Πρωσσίας ἔφθασαν εἰς τὸν ὕψιστον ὅρον τῆς τελειότητος, οὕτως οἱ Cousin καὶ Guizot ἀνεκέρυττον τὴν ὁσιότητα τοῦ συντάγματος, ὅπερ συνεχώρησε τῇ Γαλλίᾳ ὁ Λοδοβίκος XVIII καὶ ἐν ᾧ τῶντι εὐρίσκονται μᾶλλον ἢ ἥττον ἀτελῶς ἀπεικασμένα τὰ τέσσαρα στοιχεῖα τοῦ παρελθόντος. — Ἡ δοξασία εἰς τὸ πεπρωμένον, — εἴτε αἰσιόδοξος εἴτε ἀπαισιόδοξος, ἀδιάφορον, — ἐστὶν ἡ ἀνέκφευκτος ἀπόρροια τῆς διδασκαλίας αὐτῆς τῆς σχολῆς, καὶ αἱ συνέπειαι αὐτῆς τῆς δοξασίας εἰσὶν ἡ ἀπολογία τοῦ κακοῦ, ἡ θεωρία ἀντὶ τῆς ἐνεργείας. — Διότι τις θέλει κατακρίνειν τὸ κακὸν ἐὰν τῶντι ἅπασαι αἱ πράξεις εἰσὶν ἀφύκτως συνδεδεμέναι δι' ἄλληπαλλήλων φαινομένων, ὧν συνάμα αἴτια καὶ ἀποτελέσματα ἔνεκα ἐνεργειῶν τινῶν τῆς ὕλης ἀμεταβλήτων διότι καὶ ἀναισθήτων; πρὸς τί παλαίειν κατὰ τῶν γεγονότων, ἀφοῦ ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχωσιν ἵνα ὦσι νόμιμα καὶ δίκαια; πόσους διακεκριμένους συγγραφεῖς διαφόρων ἔθνῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἶδομεν σοφῶς ἐπιχειροῦντας ν' ἀπολογηθῶσιν ὑπὲρ τοῦ κακοῦ, καὶ μιᾶνοντας τὴν αὐστηρὰν ἠθικὴν διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Σύλλα, τοῦ Καίσαρος, τοῦ Νέρωνος, τοῦ Καλιγούλα· καὶ ἄλλων!

Διὰ θεοῖς σιωπηρᾶς καὶ ἀδρανοῦς θεωρίας, ἀρκουμένη νὰ νοῆ καὶ νὰ θαυμάζη, ἀντικατέστησε παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν σοφῶν τὸ πνεῦμα τῆς ἐνεργείας, ἣτις συμπεραίνει, προνοεῖται, μεταβάλλει. Ἡ μελέτη τοῦ παρελθόντος κατέχει σχεδὸν ἅπαντας τοὺς ἐξόχους νόας τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς· ὁ δὲ χαρα-

κτῆρ σχεδὸν πάντων τῶν τελευταῖον ἐκτυπωθέντων συγγραμμάτων ἀφορᾷ τὴν κριτικὴν· τὸ συνειδὸς τοῦ μέλλοντος φαίνεται ὡς ἐσθεςμένον μεταξὺ ἡμῶν. — Ἡ τέχνη θρηγεῖ, καταρᾶται ἢ μιμεῖται· οὐκ οἶδα ἄλλους ποιητάς, ἐκτὸς τῶν Πολωνῶν, αἰσθανομένους καὶ ἀναπτύσσοντας τὴν ἀληθῆ ἀποστολὴν αὐτῶν, ἥτοι τὸ παροτρύνειν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐνέργειαν. — α Ὁ πεπαιδευμένος ἰδίως ἀποβλέπει εἰς θεωρητικὸν σκοπὸν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀπ' εὐθείας ἐφαρμογῆς εἰς τὴν « τάξιν τῶν συγχρόνων γεγονότων. Ὁ φιλόσοφος θεωρεῖ « εἰαυτὸν ἐλάχιστον ἔχοντα δικαίωμα εἰς τὴν κυβέρνησιν « τῶν πραγμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανήτου, καὶ αὐτάρκης « τοῦ μέρους δ τῷ ἔλαχε, παραδέχεται τὴν ἀδυναμίαν του « ἀγογγύστως. Θεατῆς ἐν τῷ κόσμῳ, γινώσκει ὅτι « τό σύμπαν τῷ ἀνήκει ἀπλῶς ὡς ὑποκείμενον μελέτης. » — Ταῦτα γέγραφεν ὁ Renan ἐν τῷ προοίμῳ τῶν τῆς Θρησκευτικῆς Ἱστορίας Μελετῶν αὐτοῦ, καὶ κατ' ἀτυχίαν πάνυ καλῶς συνοψίζουσι τὴν διάθεσιν σχεδὸν ἀπάντων τῶν συγχρόνων σοφῶν. Ἐν ταιαύτῃ σχολῇ ἐκτίσαστο ὁ Renan οὐχὶ μόνον τὴν περὶ τὴν ἄγονον θεώρησιν σπουδῆν, ἀλλὰ καὶ τὴν κλίσιν πρὸς τὸ παράδοξον φάρμακον, ἕπερ προτείνει τῇ ἀσθενούσῃ Γαλλίᾳ, — τὸ ἐφεκτικὸν δ αἰσθάνεται τις ἐν τοῖς λαμπροτέροις χωρίοις τοῦ συγγράμματός του, — τὴν τάσιν τοῦ ν' ἀπομονοῖ τὸν νοήμονα τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου, — καὶ τὴν γνώμην τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας, ἥτις τόσον ὀλίγον ὁμοιάζει τῇ ἀληθινῇ ἐπιεικείᾳ.

Τὰ ζητήματα ὧν μετ' ἀταράχου γαλήνης ἐπαγγέλλεται τὴν πραγματεῖαν, εἰσὶ καὶ ἔσονται τῇ ἀνθρωπότητι αἴτια πολλῶν δακρύων καὶ αἵματος· ὁ σοφὸς δὲν δικαιούται νὰ θεωρῇ αὐτὰ ὡς ὑποκείμενα ἀναλύσεως, νοητικῆς γυμναστικῆς,

ν' ἀδιαφορῇ πρὸς τὴν πρακτικὴν αὐτῶν λύσιν, νὰ ἐγκαταλείπη τὸ ἱερώτερον καθήκον τοῦ ἀνθρώπου χάριν τῆς αἰσθητικῆς διαθέσεως, — τὸ καθήκον τῆς διαχύσεως τῶν ἡμετέρων ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν, — τὸ καθήκον τῆς κατηχήσεως τῶν ὄσων ἡγούμεθα εἶναι ἀληθῆ.

Ὁ νοῦς ἐστὶ θησαυρὸς, ἱερὰ παρακαταθήκη ἐμπιστευομένη ὑπὸ τῆς θεότητος τῷ ἀνθρώπῳ ἵνα τὴν διανέμη τοῖς ὁμοίοις αὐτοῦ. Εἰ δὲ ὁ Ἀριστοφάνης καὶ ὁ Σωκράτης, ὁ κατήγορος καὶ τὸ θῦμα, « οὐχὶ ἀλόγως ὑπῆρξαν, » πρέπει νὰ κατακρίνωμεν τὴν μνήμην τοῦ πρώτου, καὶ νὰ ἰδρῦσωμεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν βωμὸν πρὸς τιμὴν τοῦ μάρτυρος Σωκράτους. ὡσαύτως ἡ τυραννία συχνότατα οὐκ ἀλόγως ὑπάρχει ἐν τῇ συλλήψει λαοῦ, ἐν τῇ ὑποβολῇ τοῦ ἐγωϊσμοῦ ἀντὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸ καθήκον· ἀλλ' οἱ καλοὶ κάγαθοι ἄνδρες ὀφείλουσι ν' ἀναρρίπτωσι τὴν φλόγα τῆς ἀρετῆς, νὰ προτρέπωσιν εἰς ἄμυναν τὴν ἀντίστασιν, νὰ κρατῶσι κατὰ τῶν τυράννων καὶ τῆς τυραννίδος τὸν κάλαμον συνάμα καὶ τὸ ξίφος. Τὸ κακὸν ἐστὶ τὸ τυφλόν, τὸ ἀναίσθητον ὄργανον τῆς προόδου ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ μόνον ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν νὰ τὸ διαμαχόμεθα, νὰ τὸ καταδιώκωμεν καὶ βαθμηδὸν νὰ τὸ περιορίζωμεν. Εὐρισκόμεθα ἐπὶ τῆς γῆς οὐχὶ ἵνα θεωρῶμεν, ἀλλ' ἵνα μεταβάλλωμεν τὰ ὄντα, ἵνα καταστήσωμεν, καθόσον ἐφικτὸν, ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, « τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, » καὶ οὐχὶ ἵνα θαυμάζωμεν τὰς ἀντιθέσεις τοῦ σύμπαντος. — Ὑπὸ τὴν θεωρίαν καλύπτεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁ ἐγωϊσμός· ὁ ἡμέτερος κόσμος οὐκ ἐστὶ θέατρον, ἀλλὰ πεδὸν μάχης, ἐν ᾧ ὅσοι ἐνδομύχως φιλοῦσι τὸ δίκαιον καὶ τὸ καλόν, ἀφεύκτως ὀφείλουσι κατέχειν τὴν οἰκείαν τάξιν ὡς στρατηγοὶ ἢ ὡς στρατιῶται, ὡς νικηταὶ ἢ ὡς μάρτυρες.

Ἐν ταῖς παρούσαις περιστάσεσιν ἔτι μᾶλλον αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ διαθεβαιώσω τὰς ἀρχὰς ταύτας.

Ἡ σχολὴ εἰς ἣν ἀνήκει ὁ Renan, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Guizot ἀπέπλάνησε τὰς ἱστορικὰς μελέτας καὶ διέστρεψε τὴν νόησιν τοῦ παρελθόντος· τὰ μέγιστα συνετέλεσεν ὅπως ἀμβλύνη τὸν ἠθικὸν νοῦν, ὅπως ἐξασθενήσῃ τὸ πνεῦμα τῆς ἐνεργείας, ἣτις ἐστὶν ὁ μόνος σύνδεσμος μεταξὺ τοῦ σοφοῦ καὶ τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου. Ἡ σχολὴ αὕτη οὐ διακρίνει τὴν ἱστορίαν τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας, — τὴν ζῶν ἀπὸ βραχέων τινων δηλώσεων αὐτῆς, — τὰς ἰδέας ἀπὸ τῶν ὀργάνων δι' ὧν ἐπικρατοῦσιν ἐν τῇ χρήσει ἐφαρμοσταί. Ἄρνησις ἐστὶ τῆς προόδου, ἐπειδὴ ἡ προόδος ἐνδελεχῆς ἐστὶ δῆλωσις τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας, ἣτις ἐστὶν ἡ ὑπεύθυνος αἴρεσις μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, — ὡς καὶ τῆς ἠθικῆς, ἣτις ἀπολύει ἢ καταδικάζει, — καὶ τῆς ἱστορίας, ἣτις ἀναγράφει καὶ διασώζει τὰς κρίσεις τῆς ἠθικῆς. — Εἰς τοιαύτας δοξασίας ἢ ἡμετέρα σχολὴ, (ἡ Ἰταλική), εἰνὶ πάλιν ὑπάρξει, ἀντιτάξει τὰς ἐξῆς καταφάσεις ἀπλουστάτας μὲν ἀλλ' ὀπόσον εὐγόνους: — Πᾶσα ὑπαρξὶς ἔχει καὶ τέλος· ἡ ζωὴ, — ἡ ἀνθρώπινος ζωὴ, — σύνοιδε τοῦτο, ἔχει ὅθεν ἀποστολήν, τὴν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σκοποῦ τούτου, τοῦ βάλνειν ἀέλιποτε εἰς τὰ πρόσω, ἐσαι μάχεσθαι κατὰ τῶν ἐμποδῶν, τῶν ἐμφραζόντων τὴν ὁδόν. τὸ ἰδεῶδες οὐκ ἐστὶν ἐντὸς ἡμῶν, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμᾶς· οὐ πλάττεται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὁ ἀνθρώπινος νοῦς κατ' ὀλίγον τὸ ἀνακαλύπτει. ὁ προεδρεύων τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης νόμος καλεῖται ἡ πρόοδος· ἡ δὲ μέθοδος δι' ἧς ἐπιτελεῖται ἡ πρόοδος ἐστὶν ἡ κοινωνία, — ἡ κοινωνία ὄλων τῶν δυνάμεων καὶ τῶν μέσων τοῦ ἀνθρώ-

που· ἡ θεία πρόνοια ἐδωρήσατο ἡμῖν τὸν χρόνον καὶ τὸν
 χῶρον ὅπως διώκωμεν τὸ ἰδεῶδες· οὕτως ἔχομεν τὸ στάδιον
 τῆς ἐλευθερίας, τῆς εὐθύνης, ἀνοικτὸν ἐνώπιον ἡμῶν· ἔχομεν
 τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐκλέξει τὸ κακὸν, — ὃ ἐστὶ τὸν ἐγωϊσμόν,
 — ἢ τὸ ἀγαθὸν, τουτέστι τὴν ἀγάπην καὶ τὴν αὐταπάρ-
 νησιν. Τῆς ἐξουσίας τοῦ ἐκλέγειν, τοῦ ἀνακαλύπτειν τὴν ὁδὸν
 τῆς προόδου, δωρηθείσης ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ, οἱ κοινωνικοὶ
 θεσμοὶ εἰσὶ μόνον ὁ τρόπος δι' οὗ μετατρέπομεν τὰς ἡμετέρας
 διανοίας εἰς πράξεις ἵνα προβῶμεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν
 βουλήσεων τῆς Θείας Προνοίας.

Πᾶν περιληπτικὸν ἔργον δεῖται τῆς διαρέσεως τοῦ πόνου·
 ἡ ποικιλία τῶν ἐθνῶν ἐστὶν ἀπόρροια αὐτῆς τῆς ἀνάγκης,
 καὶ ἕκαστον ἔθνος ἰδιογενῆ ἔχει λειτουργίαν καὶ ἰδίαν εὐφυΐαν,
 ὠθοῦσαν αὐτὸ πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς· τοῦτό ἐστὶ τὸ σημεῖον
 αὐτοῦ· ἕκαστον ἔθνος ἐστὶν εἰς ἐργάτης τῆς ἀνθρωπότητος,
 καὶ ἐργάζεται ὑπὲρ τοῦ κοινῆς καλοῦ. πᾶν ἔθνος μὴ ἐκπλη-
 ροῦν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀποστολήν, ἐπιδίδον ἑαυτὸ τῷ ἐγωϊσμῷ,
 ἐκπίπτει καὶ εἰσέρχεται εἰς περίοδον καθαρμῶν, ἀναλογούν-
 των πρὸς τὰς πλάνας καὶ τὰ πλημμελήματα αὐτοῦ. Διὰ τὰ
 ἔθνη, ὡς καὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον, αἱ φάσεις τῆς ἐπαλλήλου
 παιδείουτος ὀνομάζονται ἐποχαί. Πᾶσα δ' ἐποχὴ ἀποκαλύπτει
 μέρος τι τοῦ ἰδεώδους, σημεῖον τῆς θείας Διανοίας· ἡ
 φιλοσοφία παρασκευάζει τὰς τρίβους διὰ τὴν ἀνακάλυψιν ταύ-
 την, ἡ θρησκεία ἔπειτα τὴν ἐξαγίζει, ἡ πολιτικὴ βαθμηδὸν
 μετὰγει αὐτὴν εἰς τὴν ἐφαρμογήν, εἰς τὸν πρακτικὸν βίον,
 καὶ ἡ τέχνη παρίστησιν αὐτὴν συμβολικὴν.

Ἡ μύησις νέας ἐποχῆς, — ἢ ἡ καινὴ ἀνακλήρυξις καινοῦ
 ἀξιώματος, — ἀποτελεῖται διὰ τῆς τῶν καθεστώτων ἀνα-
 τροπῆς· ἡ ἐξέλιξις, ἢ ἡ συγχος ἀνάπτυξις αὐτοῦ τοῦ ἀξιώματος

καθίστησι τὸν βίον τῆς ἀρχομένης ἐποχῆς· κατ' αὐτὴν τὴν ἐξέλιξιν τὰ ἔθνη ἐκλέγουσι καὶ μεταχειρίζονται ὄργανα καὶ μέσα ποικίλα· ἡ μοναρχία, ἡ ἀριστοκρατία, ἡ θεοκρατία εἰσὶν ὄργανα ἀλλαγέντα κατὰ τοὺς χρόνους, καὶ κατὰ τὰς πολλὰς ἢ ὀλίγας ὠφελείας ἃς δύνανται νὰ παράσχωσι μεχρινοῦ σύμπασι ὁ λαὸς, φθὰς εἰς τὴν τελείαν κατάληψιν τοῦ ἀξιώματος, καὶ οἰκειοποιηθεὶς αὐτὸ, καταστῆ ὁ ἔμπειρος καὶ ἐπιδοτικὸς ἐρμη-νεὺς αὐτοῦ· αἱ τῶν πραγμάτων μεταβολαὶ εἰσι πρὸς τὰ ἔθνη καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ὅτι ἡ παιδεία πρὸς τὸ ἄτομον. Ἡ παράδοσις ἔθνους οὕτω διαιρεῖται εἰς περιόδους, ἐξ ὧν ἐκάστη σημειοῦται διὰ μεταβολῆς ἐξανιστώσης καινὸν ὄργανον ἀντὶ τοῦ προτέρου, περιτριβοῦς πεφυκότος. αὕτη ἡ παράδοσις οὐ δύναται καλῶς ἐπιφάναι διὰ τῆς μελέτης μιᾶς ἢ δύο περιόδων, διότι ἐκάστη νέα περίοδος δεῖ παραλαμβάνειν ἐκ τοῦ παρελθόντος ὅσα στοιχεῖα ὑπάρχουσι λυσιτελῆ καὶ οὐκέτι ἀχρηστοῦσιν· ὅθεν μόνον διὰ τῆς μελέτης τῆς συνόλου παραδόσεως κατορθώσομεν νὰ ἐκλέξωμεν ἐπωφελῶς τὴν κατάλληλον διὰ τὸ μέλλον ὕλην.

ΤΕΛΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000051122

Τῷ σεβαστῷ καὶ πεφιλημένῳ Κυρίῳ

ΑΥΓΟΥΣΤῷ ΣΤ. ΠΑΛΛΗ

Ἐλάχιστον αἰδίου ἐγνωμοσύνης καὶ ἀκραφνοῦς

ἀγάπης τεκμήριον ἀνατίθην

ὁ ἀνεψιὸς

Στέφανος Α. Βλαστός.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ